

KIRK YALAN KÖSE

Eser

Mehmet Şâkir

**Maarif-i Umumiye Nezaret-i Celilesinin fi 19 Nisan Sene 302
tarihli ve 170 numaralı Ruhsatnamesi üzerine tab' olunmuştur.**

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

Kayıt No.

139

Bursa'da
Feriðizade

Matbaası

7812.317

EŞHAS

- Hacı Sâfi : Altın delileri
Aşki Baba :
Sıdkıye Dudu : Hacı Sâfi'nin haremi
Zekiye Molla : Hacı Sâfi'nin kızı
Mahir Efendi : Yalancı
Bogos Ahbar : Muameleci
Muslih : Köylü çocuğu

BİRİNCİ FASIL

Birinci Bab

(Hacı Sâfi - Sıdkıye Dudu)

Sâfi — Bir kaz getirdim semizce, palaz, sair harç, masraf da uygun, çabuk olunuz yemek yapınız. Evvelâ tavuk suyuyla bir lâııklı çorba yapmalı; sonra, palazı, bol fıstıkla, kişnişle doldurmalı; bir de büyük tepsiye kaymaklı güllaç; kaymağı hiç sakınılmasın; bir kapta yeşilik elverir ... Ah Mahir efendi pek keyifsizlendi; zavallı adam... Üç kaptan fazla yemez.

Sıdkıye — Ziftin kökünü, keten çöpünü, zehirle zıkkım yesin o hain; o hasta değil sevgili yârim, acınacaksan kendine acın; zira, çapkın, boğazlı, çingene nazlı, zevkini arar şeytan Köседir. Bir palaz dolmasıyla bir tepsi güllaç isteyen obura, hasta denilir mi? Avanaklık istemez. Bunlar hep hiledir. Hep düzen dubara. Aldanma şuna. Ondandır bir hüner umma; baştan sav. Elin ne idüğü belirsiz haydudunu senelerce evde beslemek hale elvermez; artık yetişir.

Sâfi — Susundu gayri, çok uzun ettin.

Sıdkıye — İnan ki böyledir; kanmayınız lafına onun. Sözüme kanın; umduklarınız ondan pek uzak. Ona kalırsa, keyfine göre bir şaşkın kaz yakalamış; kolayca her tarafından yoluyor.

Sâfi — Ey... Dedim artık, Aydın abası, aman elverir.

Sıdkıye — O taksak Köse, ne de canavar... Gündüz külâh-
lı, gece silâhlı, Malkoç bir herif... Kıyafetine,
tavır ve hareketine bakıp ta aldanıyorsunuz.
Sizce o, nâdan, gayet mükemmel bir sâlih
adam, belki de melek.

Sâfi — Ona ne şüphe; kadın kısmının saçı uzun aklı
kısadır. Siz karışmayınız. Rica ederim size;
daima gönlünü alınız; bakın sonunda ne çı-
kar... Evet, malumunuz olsun ki, o sultan-ı
ehl-i dil, bir bambaşka zattır; her fenne va-
kıf... Geçen gün doksan dokuzunun adını say-
dı.

Sıdkıye — Teselliye yüz haraç, haraç mezat da yüz bir
para; ziyan olmaz. Zira, zannetmem ki mutfa-
ğında soğan soymaktan başkasına yarasın.

Sâfi — Demek olur ki, senin de hakkın var, benim
de... Vakıa yemek işine gelince, erkekler ye-
mekten başkasını bilmez ama, her birinde ka-
dınların akıl erdiremeyeceği nice hüner bulu-
nur.

Sıdkıye — Oh ne güzel! Ben de onu diyorum, madem ki
doksan dokuz hüner var, bu kes-bi tavr-ı mâ-
rifetinin birini icra etsin de nâmerde muhtaç
olmasın. Boş duranları Mevlâ sevmez höynü-
mesa (husus) hünerli adamlar işsiz durabilir
mi?

Sâfi — Elhasıl sen dediğimi belle, bir gün marifetle-
rini iyice anlarsın. O fazlû hüner sahibi bir
adam. Artık bas...

Sıdkıye — Fazlû hünere malik olanlar, öyle etrafına şu-
nu bilirim, bunu bilirim, diye ülvan¹ sar-
kıtmaz. Fiiliyatını gösteriverir. Bin tarif-i söz-
den bir kaba eser makbuldür.

Sâfi — Ben de onu biliyorum; bir gün öyle mârifet
gösterecektir ki, hepimiz parmak ısıracağız. Al-
tınları koyacak yer bulamayacağız. Ama ehli-
hüner nazlı olur. Ondan ötürü kahrını çekiyö-
rum.

Sıdkıye — Bu kıspirik herif ha! İtimadınıza yanarım. An-
cak şuna inanılır ki, sizi dikden atmak için,
şıpın işi bir kışmarlık² etsin. Bizim de par-
maklarımız ağzımızda kalsın. Bu ihtimaldir.

Sâfi — Adam sarrafı olmalı; insan sözünden gözünden
belli olur.

Sıdkıye — Öyleyse bu kalp akçe sizin kasaya niçin kabul
olunuyor? Bu herif kobuzcu şaklabandır.
Efendiciğim, kim faziletten dem vuruyorsa,
bi-behredir³; hayr umma ondan. Kendine
bühtan⁴ eden denî⁵ bir bed, zehreder Akıllıca
dava hudütsuz günahdır; buna cüret edenler
güm-râhtır⁶ davasıyla mahkûm olur. Fazlû ke-
mal, vicdandan doğar. Bir nurdur, ziyasıyla
âlem-i irfânı gezdirir. Onda ulviyyet; idrâkten
acz ile, insanı vücudundan bezdirir. O rif'ati,
o cesameti görenler, temaşa ettikçe küçülüyor;

1) Ülvan : Övünme.

2) Kışmarlık : Muziplik.

3) Bi - behre : Nasipsiz, mahrum, değersiz

4) Bühtan : Yalan, iftira

5) Denî : Alçak, rezil, soysuz

6) Güm - râh : Yolunu şaşırması, doğru yoldan ayrılmış

o derece ki, irfanın vücuduyla, onun cesedi mahvolur; güya hiçbir şey bilmez ama, aralık, aralık, bizâesinin¹ bârikası,² zihinleri âdeta karalık gecelerde sadasızca yalın oynarcasına nurlandırır. İşte beyleleri merd-i kâmindir.

Sâfi — Ona ne şüphe arifler birbirini tanımaz mı?

Sıdkıye — Arif olanın hâli, kâlû³, fazlû kemâlini gösterir; fazlû kemal izharına kalkan, şüphesiz nâdan olur. Bir zat ki vücudunu hiç menzele sinde tutuyor, öylesini bulursan çok itibar et; ama böyle davacıardan, kimyacıardan hemen kaç, hasılı muhibb-i dildârım, böyle göz bağcılardan himmet umulmaz. Riya hicabı altında caf cuf eden alıkta din iman olmaz. Böylelerinden kaçmak yaraşır. İnsana onlar her şeyi yapar. Zevkini icra eylemek için her yola sapar; onlara mahsus olan hünerler ise, göz açıklığı, el çabukluğu, sözü mevki'inde şaklatmak, türlü yapını, şerden sukunış göstermekle, ahmakları aldatmak; hatta fuşu, iffet nakışı altında gizlerler. Sakın, kendini sakın, şerri dokunur.

Sâfi — Sen de güzelim, ifrattan kaçın, Cenab-ı Bâri'nin emri üzere herkese hüsn-ü zan edelim.

Sıdkıye — Demek biri gözgöre fisk⁴ etse, biz yine ona iyi diyelim; farzet ki evimize nikablı⁵

1) Bizâe : Sermaye.

2) Bârika : Şimşek, yıldırım parıltısı.

3) Kâlû; sözü

4) Fisk etmek : Günah işleme, sefahate dalma.

5) Nikab : Yüz örtüsü.

bir haydut geldi. Biz melek diye hiç tınmayalım; o, varsın istediğini etsin teklifimiz bu; evet hüsn-ü zan insana benzer adamlar için; sefihe değil, tereddüt niye? Anlaşıldı ki bir yan kesici, yanından çekil; icabı budur.

Sâfi — Öff ben de durmuş bir eksik etekle adamcılaryın laf ediyorum. Onu bir insan yerine kodum da halimi itiraf eyliyorum. Düzce şaşkınlık oluyor.

İkinci Bab

(Evvelkiler - Mahir)

Mahir — (Kırk çağlarında al yanaklı bir köse [*]) Kadın hiddetli, mutlak benden ötürüdür bunları güzel sindirmek lâzım; evet ettiğim tahmin pek doğru çıktı. Bana hiddeti, bakışından anlaşılıyor.

Sıdkıye — (Başına örtü alıp) Haklısınız siz doğru lakırdı, hod perestlere pek batar. Ay namahrem in destursuzca eve girip çıkması da fazlû kemal den mi? Frenklerde bile antre usulü var.

Sâfi — (Ağzını tıkar) Sesin tıkansın, sus ol diyorum.

Sıdkıye — Darılmayınız karışmam artık, işte yanınızdan gidiyorum.

Mahir — (Gazûbâne, arkasını dönüp) Aşık sen beni hoş gör imanım,

Sâfi — (Mahir'in önüne varıp) Aksi niyazlar neden a canım?

Sıdkıye — (Giderken dönerek) tâbirlere bak, hep başka lehçe.

Sâfi — (Sıdkıye'nin ağzını tutup, iterek) Hadindi artık mutfağa git yoksa hiddet geliyor (Sıdkıye gider gibi yapıp, bir köşeye saklanır.)

Mahir — Aman efendim lütfedin, benden ötürü zor çekmeyin, dervişe göre her yer konaktır. Hemen ruhsatınızı talep ederim.

Sâfi — (Bilmemezlikten gelir) İhsan ediniz; bir söyleyiniz; bu küsmek neden icap ediyor, böyle sitemli sözlerin sebebini anlayamadım; yoksa evdeki haydutlardan biri hatırı şerifinizi mi yıktı? Yahut bilemeden söylediğim bir lakırdı, canınızı mı sıktı? Ha, anladım, şimdi anlaşılıyor hanımın söylediğini üstünüze aldınız zâhir, benimle hır-gür etmesi, şüphe getirdi.

Mahir — Saklamayınız ben biliyorum, hanımın bana düşmanlığı inkâr olunamaz.

Sâfi — Ben bilmiyorum, onun sizden ötürü bir fena söylediği işitilmedi, vallahi azizim sizi pek sever.

Mahir — Bana da mı lu lu lu... Siz bin saklayınız, fenlerim hepsinin haberini getirir, açık gösterir; bu macerayı da anladım.

Şâfi — Ey nasıl oldu?...

Mahir — Nasıl olacak, şu dağ dikiinde bir taşta yaslandım idi, durdukca efkâr bürüdü, güya gözümün önünde perde sıyrıldı, vicdanen ahval-i cihani im'ana¹ alınca, âlemin keşakeşi² karşıma geldi, sanki bana hediye bir tabak. Onda bir

1) İm'ana : Dikkatle bakma.

2) Keşakeş : Çekişme, münakaşa.

karışıklık gidiyordu, dünya bu; elbette öyle olur; kimi ağlar, kimi gülerdi, kimi düşünür, kimi söylerdi; kimi bir ekmek ardından gezerdi, kimi bulduğu nimeti beğenmez, daha âlâsı için gönlünü üzerdi; bazı evlerde matem tutarlar, bazılarında düğün yaparlar, bazı cenazeye hekim aranır, bazen de doğmuş çocuğa ebe sorulur, o ölmüş, öbürü de doğmuş denilmez. Aşık dilberi için ağlar, dilber ise rakibin eline bel bağlar; âlem bu, birinde servet ile illet, öbüründe sıhhat ile killet,¹ fakir zenginin servetinden binde birini gözler; ganî², bütün servetini feda etmek şartıyla fakirin sıhhatini özler, ikisinin arzusu da olmaz. O zengin demez ki, hasta isem de zekûret değilim; fakir de hatırına getirmez ki, hiç olmazsa sıhhat gibi devlete maliktir. Bazı âkiler mecnunlar karşısında zebun, bazı kâmiller tul-u emel³ ile mecnun. Hasılı hangi birini sayayım. Deryada dalganın ta'dadı kabil mi? İşte hulk-ı⁴ âlem böyle aksiliklerle her dem yalpa vururdu. Bir zaman temaşasına daldım. Günâ gün⁵ cilveler bana veleh⁶ gelirdi. Aman yarabbi! Herkeste fikir bir başka yolda, her kişinin bir derdi var. Yekdiğerine asla kıyas kabul etmiyor. Bunu düşünüp, göz gezdirirken, üstümde bir çaylak öttü. Fenni-i zecr⁷ ikti-

1) Killet : Kıtık, azlık.

2) Ganî : Zengin, varlıklı.

3) Tul-u emel : Hirs, tamah, arzu.

4) Hulk : Huy, tabiat.

5) Günâ gün : Türüü türlü

6) Veleh : Şaşkınlık

7) Fenni-i zecr; zorlama fenni

zası üzre, sözünü kolayca anladım. Unzur ile'd-dâr¹ dediği birle, kalbim bu yana teveccüh kıldı.

Sâfi — Aman efendim.

Mahir — Kavganızı gördüm, pek ziyade canım sıkıldı.

Sâfi — Ama bu, çocuklara, kargalar bana söyledi dedikleri gibi oluyor.

Mahir — Kuş dilinden anlamak, başkaca bir fen ona zecr derler. Kargalar bana söyledi ta'biri, ondan galat bir darb-ı meseldir. Sözümlü şimdi ispat ederim.

Sâfi — Öyleyse fenniniz tamam yüz oldu.

Mahir — Şimdi o bahsi şöyle bırakalım. Lütfediniz siz söyleyiniz. Bakın bunda hilâfım var mı? Katil diyordu, cahil diyordu, bin türlü bühtanı sıraladığını kulağımla duydum. Daima, fakir için, ağza gelen hezeyanı söylüyordu. Oradan bir adımda buraya geldim. Bari niza'lar olan sadâlar bertaraf olsun; bu da fakirin buradan yürümesine mütevakkıftır. Şimdi de saklayınız bakalım; benim karşımda gizli iş tutulabilir mi? Şu kadar ki, siz ona bühtandır dediginiz andan dolayı sizden razıyım; her ne ise, artık affınız rica olunur.

Sâfi — (Ayaklarına kapanır) Aman efendim, siz affediniz; beni bırakmayınız. Teşebbüsümüz heba olur; elimden tutan bulunmaz. Ben yarı yolda sefil kalırım. Merhametiniz bana yaver olsun. Küçüklerin taksiratına büyükler bakmaz.

1) Unzur ile'd-dâr : Eşe bak.

Sıdkıye — (Meydana çıkar) Ama ne bakas ne banavâsın; âdeta, zırlak bir budalasın. Böyle düzenbaz, çifit çengilerine aldanan, sonra belasını bulur. Ama iş işten geçer. Allahallah, bu anlaşılmayacak şey mi? O gelirken, hatta yanımıza geldikten sonra, yüzüne karşı, aleyhine söyleniyordum. T'ân ettiğimi kulağıyla duyunca herif bir güzel bilgiçlik sattı. Nâtıkaperdazlıkla avanağı aldattı. Aman bir düşün; seni bebecik yerine komuş, kargalarla aldatıyor.

(Mahir sür'atle gezinir)

Of artık boğuluyorum; bu sersemliği bırakınız, şu dâhiyye de evimizden irak olsun. Cehenne me kadar yolu var.

Sâfi — (Hatuna yumruk döşer) Alındı artık, alındı artık cezayı gör de sesin tıkansın utanmaz sıyrık... İşte böyle olur.

Sıdkıye — Vay, aman aman omurgalarım bütün delindi. Mevlâdan utan zâlim herif, âcizi dövmek hiç mertliğe yaraşır mı?

Sâfi — Nasihatle yola gelmeyen âcizlere aczlerini bildirir, akıllarını başlarına getirir, güzel bir ilaçtır hürmetli salak. Cennetten çıkmış tertemiz dayak. Oh hızır gibi imdada geliyor.

Sıdkıye — Eğer bir güzel şey olsa, o da cennetten çıkarılmazdı.

Sâfi — Öyle sanırsın! O mühim bir vesile ki, insanlara ibret olmak için dünyaya getirilmiş. Dayak olmasa sirti kaşınan rahat bulmaz; kanı yatışmaz; etrafa dolanır mı dolanır... Lakin mübarek sopa gelince kendi derdine yarar.

Sıdkıye — (Bir köşeye çekilir ağlar) Ah şu kerteneklere karşı dövüldüğüm gücüme gitti. Acaba fikrimi değişti mi zannederler? Hayır, asla değişmez (Sâfi'ye dönüp), Efendi! Artık oldu olacak, bana bir lütuf daha ediniz de şu zata iyice muhabbet edeyim. Bunun doksan dokuz fenni varmış. Elbet simya da bilir değil mi? Bari beni bir güzel çarpsın da, vücudumu avnaş, koynaş etsin kuyu çengelene döneyim. Ay! Hani ya niçin çarpmıyor?

Sâfi — Hadindi Hatun, haydi diyorum; galiba dayak miyânesini bulmadı.

Sıdkıye — Çarpsın diyerek bekliyorum, o vakit şüphe kalmaz.

Sâfi — O çarpmaz ama, ben çarpacağım suratına şimdicek tokadı; artık elverir.

Sıdkıye — (Birden fırlar kalkar kendi) Beyhude niçin uğraşıyorum. Püf... Varsın hepsinin adı bat-sın; olacak olur.

Sâfi — Ah! Nur-u aynım! Uysal ol, sözümü davaya çalışma, elinin hamuruyla bir daha er işine karışma. Deminki dersim, iyi bir derstir. (Mahir'in elini tutup bir köşeye çekerek, kandırmaya uğraşır)

Sıdkıye — [*] Ne umurum be, kocamın yola getirilmesi bana mı düşer? Ne yaparsa yapsın, hiç tınmayacağım. Âkiller, maziye hale ölçüp, akı karayı iyi seçerler ama, cebr görünce kurtulmak için karaya ak der geçerler. Ben de doğruyu söyledim. Kulağına girmedi. Artık vukuat, hakikati ispat etsin. Bunun neticesinde, karşı gelinmez bir kader olduğu anlaşılıyor.

Sâfi — (Sıdkıye'ye dönüp) Edebi takın, sözünü sakın; boğazın dokuz boğumlu olsun. Kocaya karşı gelinmez (Mahir'e doğru gider)

Sıdkıye — Efendi! Huu! Size diyorum.

Sâfi — Ey ne var. Yine mi dırıltı.

Sıdkıye — Hayır, günlerden bu gün nedir?

Sâfi — Bu gün kebir ay ha, pazartesi değil mi?

Sıdkıye — Yani demek isterim ki, emrederseniz çarşamba olsun.

Sâfi — Hah şimdi buldun yüksüğü, böylece hepimizin işi uyar.

Sıdkıye — Öyle ya. Mahir efendi oğlumdur benim. Ama ne çare kocakarılar bunak olur, çabuk titizlenirler. Ne dediklerini bilmezler. Benim hiddetle söylediklerimi affetsin. Pek rica ederim. Dururken kalbime bir merhamet geldi.

Sâfi — Bak bu ne güzel, akli olanlar, büyük zatlara hiç ta'na' urmaz. Hem onu sevmeyen beni sevmez; beni sevmeyen ise, burada durmaz. Anlaşıldı mı?

Sıdkıye — Artık elverir, ömrümün kârı, varıp ben yemek yapayım, vakit geçiyor (Gider).

Sâfi — Gördün mü sultan, bu düzca mecnun, ama ne çare, atılmaz, satılmaz. Bir sözü bir sözüne uymuyor. Ağzına gelen her zerreyi yuvarlıyor. Siz onun kusuruna bakmayın, aman efendim. Düstur-u mükerremsiniz hiç, eylesiniz, gelip gidiniz, burası sizin kendi eviniz; ne isterseniz

1) Ta'n : Zem.

hemen emrediniz. Mahım da sizin, mülkümde sizin. İrzım, canım hep size emanet. Kusurumuzu affediniz. Ben himmetinize muhtaç bir biçareyim.

Mahir — Madem ki, fakire hulûsunuz var, orası yeter, öyle şeyleri kayırmayınız ev halidir. Bu hep olur biter. Ben varıp evradımı¹ çekerek hakka tevekkül, niyaz edeyim.

Sâfi — Ben de biraz teneffüs için bağa gitsem iyi olur. Zira bu hain cadı, günlümü üzdü (Giderler).

Üçüncü Bab

(Zekiye Molla yalnız)

Zekiye — Zihnime yüz vesvese geliyor; ne oldu bana, Eyvâh elamân, ayağım sonradan suya erdi. İz-lâl² etmiş beni o şeytan, nikâh ederek aldım seni diye, çoktan beri avutur beni. Ama anladım işin, künhünü³; aldatmış beni. O nâkis, denî. Bir gün olacak, düğün olacak, baban ne zaman kimyadan zengin olursa dedi. Hâlâ beklerim, kimya yapacak hani ya? Hani? Artık inandım cehlime; kandım, banavâyım ben. Düzce aldattı, şeytana uydum. Bir şeydir oldu. Bu Köse beni pek dikten attı. Ama bu sırrı meydana koysam, babama beni hemen tutturur; dayağı yerim. Biz francala yuttura-

1) Vird : (Cem'l evrad) Muayyen vaktlerde okunması vazife edilen kur'an

2) izlâl : Zillete düşürme.

3) Künh : Bir şeyin aslı, temell.

mayız, o taş yuturur. İstintak ederler sonra beni; kabahatin sahibi hariçten aramır. Kimse buna kabahatli diyemez. Deminden beri ettiklerini hep gözledim. Baksana tilki, babamı nasıl kandırdı. Adam aldatmakta ne kadar mahir. Ah, babamdır; Bu fenalığın sırrı sebebi, bütün babamdır. Ama ne diyim, ne çaresi var, bugüne bugün kendi atamdır. Şaştım da kaldım.

Dördüncü Bab

(Zekiye Molla - Mahir)

Mahir — (Odadan çıkıp) Kim ola acap, kapı önünde mırıldanan?

Zekiye — Kim olacak ben...

Mahir — Ay ne oldu? Ne ağlıyorsun, yine bir şey mi var?

Zekiye — Ah! Kan iyilik kurusu, ettiklerini bilmiyor musun? Sabah dediğin yedi ay oldu; sabrım tükendi artık efendi, çehre-i ümit sarardı soldu. Ama anladım; düzce siz beni sayınsamayıp aldatmışsınız. Sevdim diyerek, oyun ederek, âdeta künden den atmışsınız. Bir kere bu yolda muamele, dövmek değil, öldürmekten beter olur.

Mahir — Ah telaş etme aman, bakalım...

Zekiye — Öyle değil mi?

Mahir — Sus artık yetişir canım, işte şey, of aman beni şaşırtıyorsun, dedim ya sana, düğünümüzün vakti geliyor; azıcık daha sabır elverir.

Zekiye — Yedi aydır, ha oluyor, ha geliyor diye, aldatır-
sın. Olup bitecek ne var? Kıyamete dek süre-
cek mi bu?

Mahir — Sabırsızlığı bırak diyorum, böyle giderse pek
fena olur. Bana göre, inkârdan metin kal'a ola-
maz. Sonra sen kendin rezil olursun. Anası be-
ni sevmez de onun için bunu çıkarttı derim.
Hele baban oldum olası üstüne kükrer.

Zekiye — Evet ben de düşündüm, açıklanırsa, pek reza-
let olur, gürültü çıkar. Ben de nâra yanarım.

Mahir — Öyle ya, hiç şüphesiz, ben babanı elbet kandi-
rırım. Sonra sizi, hep utandırırım; türlü dava-
ya kalkışırım da, canlarınızdan usanırsınız.
Ama elmasım sabredilirse, yoluyla hepsi olur.

Zekiye — Pek güzel, hemen babamdan beni istesiniz ol-
maz mı? Sizi çok sever; yolunuzda her feda-
kârlığı eder. İşte o zaman, cüretiniz örtbas
edilir... Değil mi?

Mahir — Hıh! Öyle, vakıa baban beni pek seviyor. Her
ne istersem, onu yapacağını ümit ederim. Ha-
yır, hayır biraz daha ihtiyat etmeli, şüpheye
saparsa, o zaman, o zaman, ikimizin de hali
yaman olur.

Zekiye — Ay ne yapalım...

Mahir — Bana kalırsa, bu sözü bir gün açacaktır o. Siz
helé sabrediniz. Bunlar bana kalsın. Hiç kayır-
ma nazlım. Hep olur biter. Madem ki ben sizi
candan seviyorum. Orası elvermez mi? Hasılı
gönlümün küşâyişi, dilber, beyhude yere şüphe
istememez. Seni ömrüme feda edemem.

Zekiye — Kapı çalındı.

Mahir — Pencereden bakıver.

Zekiye — (Bakıp dönerek) Bir ak sakallı mıymıntı he-
rif.

Mahir — Evet anladım. Aşkî Babadır. Onunla gizli bir
işimiz var. Haydi sen savul.

Beşinci Bab (Aşkî Baba - Mahir)

Mahir — O, buyurunuz siparişleri nasıl ettiniz?

Aşkî — Hepsi bulundu, yalnız talk¹ bulunamıyor, bü-
tün attarı, ispençiyarı, baştan aşağı dolaştım
ne isterlerse vermeye razı oldumsa da, bulama-
dılar; nihayet topal bir yahudi var gayetle gad-
dar, bir iki parça talk-ı sefid çıkardı. Sırıtarak
birçok akçe istemez mi? Bana dedi ki; her
yerde bulunmaz bu. İnanmazsan, başkalarına
da bak. Çok idi, ama kimyacılar aldı! Eksik
olmasın sağmal koyunlar bunlar. Sağlamca
iradlarımdır. Ey sultanımız! Bunlar pek kaz-
dır. Onlara ben ne söylesem azdır. Hepsi divâ-
ne meşrep oluyor. Onlardan kaptım konaklar
yaptım. İşleri yoksa kimya arasınlar; kendileri
bana, bir iksir oldu. Aman ağamız! Efendine
sakın sen bunları söyleme. Seninle ortak ola-
lım, kazları sen bizim dükkâna gönder. Hep
böyle dedi... Bir bulunsaydın; boşboğaz köpek
daha ne herzeler yedi. Haine kızdığımдан ora-
da durmadım. Nihayet kaçta vereceğini de sor-
madım. Siz belki yolunu bulursunuz.

Mahir — Vakıa esnafın yanşağı, müşteri ile gevezelenir
kâr ve kesbini² söyler de, kendine zarar eder.

1) Talk : Şeffaf taş suretinde bir maden.

2) Kesp : Kazanç.

Ama herifin sözleri, hep doğru. Alemde made-ni olmadıktan sonra, altın meydana gelmez.

Aşkî — Amma yaptınız hal... Ay o güzel şiire inanmı-yormusunuz?

Mahir — Cihanda inanan bir kimse kaldı mı? Şiir dedi-ğiniz budur¹.

«Huzu el firar ve eltaulka ve şey'um yeşbehül-
burka
İza ahsenehum sehka Melekte-el-garbe vel
şarka»

Oh ne güzel bir kişi, civa ile talk ve zerrini
güzelce döktümü, garp ve şarkı altınla doldur-
sun. Buna divâneler bile inanmaz. İşte bunun
gizli tutulduğu da, budalaca bir şeyi olduğuna
delil değil mi? Hele şu zamanlarda, herkes eğ-
lendiğinden, büsbütün saklı uğraşıyorlar. Ha-
sılı, hak söz olunca en adi kimseden bile ke-
mal-i teşekkür ile kabul ve telâkkî etmek la-
zımdır.

Aşkî — Demek öteden beri bizimle eğlendiniz.

Mahir — Hayır sizi tecrübe ettim. Selim-ül-sadr adam-
larsınız.

Aşkî — Türkçesi avanak demek olur.

Mahir — Ey öyle, bazen de alık tabir ederler.

(Aşkî hiddetle sağa sola gezinir)

Peki sizde ganîce altın sevdası hâlâ var mı?

Aşkî — O sevda değilmi ki, henüz inkârınızı tasdiğe
mecal vermiyorum. Bu ifadeniz üzerine büsbütün
alıklaştım.

1) At ve parlayan kılıcını al ve koş hepsini ezerek geç. Böylece
garp ve şarka sahip çıkarsın.

Mahir — Haa! Öyle ise bak beni dinle, siz Tarih-i Selçukî
okudunuz mu?

Aşkî — Vaktiyle göz gezdirdim.

Mahir — Peki öyleyse altı yüz yirmi sene-i hicriyesine
müsadif olan sultan İzzettin Keykavus'un o
acıklı vakasını bilirsiniz.

Aşkî — Hı... Evet hatırıma geliyor.

Mahir — İşte o gürültüde Keykavus'un ateşe yaktığı vü-
kelasından müstevfi-ül memâlik¹ bulunan zâtın
hazinedârı bir tatar, Devlet-i Selçukiye'nin ha-
zinesiyle, Halep hükümdarı, Malik² Abdülaziz
tarafından, güya vükelaya hediye diye gelen al-
tınları Fırat nehrinin canib-i şarkiyyesinde
Aslan dağının bir püstesinde³ görünen kaya
dibindeki körkuyuya defnettirmiş idi. Kendisi
Afganistan'a kaçıp ortalık asudeleştikten son-
ra, götürmek arzusunda iken, ömrü vefa etme-
miş. Bu vakayı ben Afgan havalisini dolaştı-
ğım sırada Sultan Mahmud-u Gaznevî'nin tür-
besindeki bir kitabın kenarına, hazinedârın
kendi kalemiyle yazdığı fıkradan anladım. O
kadar izahlı yazılmış ki, mevki gözümün önüne
geldi. Elyevm, orada yüz milyon altın elimle
koymuş gibi duruyor.

(Aşkî hayret içinde kalıp, şaşkın şaşkın bak-
maya başlar. Mahir masa üzerinden bir kitap
alarak)

1), Müstevfi-ül memâlik : Kâfi, yeterli, derecede topraklar, tilke-
ler.

2) Malik : Hükümdar.

3) Püste : Arka.

İşte herifin ifadesini bu kitabın kenarına bi-
ibaretiha¹ yazdım.

Kendiniz okuyunuz ki layıkıyla anlaşılınsın.

Aşkî — (Koynunu sahte araştırıp) Gözlüğümü almamışım.

Mahir — Tamam hatırıma geldi; size bir gözlük hediye edecektim. Şurada beş on tane var, gözünüze elvereni alınız. Kendi gözlüğünüzle okuyunuz. Bahanecek o hizmetim de yerini bulur.

Aşkî — Ben gözlüklerden birini seçeyim ama, siz okuyup güzelce anlatsanız daha ra'na olur.

Mahir — Yani sözümü tastik etmeniz için diyorum, gönüllü altın böyle bulunur. Şüphesiz madendir.

Aşkî — Ayl Zihnim yattı. Siz bunları, Hacı Sâfi ile oradan kaldırırsınız, müsade buyurulsa, ben de hisedar yazlayım.

Mahir — Olabilir, hatta encümenimize dahil olan ahabbatan isteyenleri de kaydedelim; sevdiklerinize bir çıtlatınız.

Aşkî — Ben talk için size iki yüz altın getirdimdi. Şimdilik onların kabulüyle defter-i bendegane kaydımı lütfunuzdan istida² ederim.

Mahir — Hayır olmaz. Hepsi Hacı Safi'nindir. Mesela yüz milyon lira yüze taksim olunduktan sonra, verdiğiniz peşine mukabil yazılacak hissenin miktarı, onun müriyyetine düşer. Ben hiç karışmam, o ne yaparsa yapar.

1) Bi-ibaretiha : Kendi ibaresiyle, aynen.

2) İstida etmek : Yalvarmak, dua etmek.

Aşkî — Yahut, siz alın da münasip hisse yazdırın.

Mahir — Ben karışmam demedim mi, benimkisi mâhaza ona bir hizmettir.

Aşkî — Ah, öyle ise varıp Hacı Safi'ye müracaat edeyim. (Mahir'in ellerini öper) Mevlâ'ya emanet olun sultan (Gider).

Mahir — Hay gidi sersem, akıl züğürdü.

Aşkî — (Geri döner alık alık) Lebbeyk efendim ne buyurdunuz?

Mahir — Hayır babacan size demedim.
(Mahir kendi kendine)

Koca sahtekâr, bilgiçliği hiç kimseye vermez. Ah şu insanlar ne garip mahlûktur. Bir kısmı için hevas-ı hamseye taban tabana zit beş harf vardır. Güya ki, tılsım, bu harfler bir yere geldi mi onu hiçbirisi telaffuz edemez. Âdetâ vücutları ürperir. O da (Bilmem) kelimesidir. Gözlüğüm yok demesinin sebebi, yanlış okursa cehaleti meydana çıkacağından korktuğu için olduğuna şüphe edilir mi? Şu adamın Tarih-i Selçuki'yeye âşına çıkması, mutlaka bildiğinden değil; belki bilemem diyemediğindendir. Evet, madem ki, bilmem demesi güç, vaktiyle bilmeye çalışmalı. Böylelerin çoğu bir şiir, bir ibare, okunsa, hakikat hoşuma gitti, canım, şu arabîdeki şive başkadır diye, Ahfeş'in keçisi gibi başını sallar; etraftan güliyorlar mı, o da gülmeye başlar; kendine güldüklerini bilmez. Okunan şeyin letâifine handan oluyorlar zaneder. Bir kere ihtiyarladı mı, artık külfetten büsbütün halâs olur. Gözlüğü icat edene, bin-

lerce aferin. Güya cehlını bildirmemeye o bir güzel sebeptir. İşte bu adamın da serveti halktan itibar gördükçe, hod-füruşluğu¹ çoğalmış. Âdeta bir budala olmuş kalmış. Hay hay ben böyle enâyilere dek² etmesini, kendimce haklı görürüm. Hem de bütün dubaraların³ yüzlerine karşı hamakâtlerini söylemek şartıyla ha... Al mezâmürtenin birisi daha; o, bugün efkârlı; buraya geliyor. Saklanayım da bir anlayayım.

Altıncı Bab

(Yalnız Sâfi)

Sâfi — Param kalmadı; bağa diye çarşı pazarı dolaş-tım. Bogos Ahbar elime geçmedi, herif görün-müyor. Ya yere battı, ya ki top attı. Dükkân kapalı; kendisi mefkud⁴, ev bedeline mahsuben yine sekiz on altın alacaktım. Becerilemedi. Ay ne yapmalı! Öyle ya kaldırıp halıyı satmalı. Mal denilen şey böyle gün için. Zarar, kâr aranılmaz. O bir şey değil. Altınlar gelince, on tanesini alırım. Şimdilik şu zatın gönlü olsun.

(Zekiye sırtında halı ile)

Ha kızım, getir satalım onu. Eskidi artık. Hay-rı kalmadı. Gelecek kışa yenilerinin revnaklısı-nı alırız.

- 1) Hod - fûrûş : Kendini metheden; övtingen
- 2) Dek : Hile, oyun.
- 3) Dubara : Hile.
- 4) Mefkud : Olmayan, gayri mevcut.

Yedinci Bab

(Sıdkıye - Evvelkiler)

Sıdkıye — O ne, Çelebi ne olacak bu!

Sâfi — Satıp yeniden dokutacağım.

Sıdkıye — Deli olmuşsun; ben seni koca pabuca okutaca-ğım. Antikadır o, bilmiyor musun? Öyle nadir şey satılır mı hiç? Ama anladım, para kalma-dı.

Sâfi — Hararetlenme, bir soğuk su iç. Satılacak bu mal benim yahu; ne yapar yaparım. Bana ka-rışma. İşini bilir bir adamım ben. Nafile, kan-dırmaya çalışma. Zevzeklik istemez.

Sıdkıye — Hiç tınmamaya niyet ettim ama, bu taştı.

Sâfi — Ey artık bitir.

Sıdkıye — Götür diyorum (Zekiye halıyı götürür).

Sâfi — (Bağırır) Getir diyorum (Getirir).

Sıdkıye — (Ayağını vurur). Götür diyorum (Götürür).

Sâfi — (Kızın arkasından çekerek) Haltetme, getir.

Zekiye — (Kilimi yere atıverir). Of, omuzum düştü. Ba-na göre ne, istediğini yapsın bakalım.

Sâfi — (Yüklenir) Karışmayınız sonu sopadır. (Gi-der)

Sıdkıye — (Arkasından hayretle bakar). Ne hali varsa görsün. Bu Çelebinin azgınlıkları beni hayret-te bırakıyor. Bana kalırsa eski niyette durmak iktizâ eder. Evet, sükut edeyim diyorum ama çaresi bulunsun. Kendimi alamıyorum. Lâkin mümkün mü ki, çaresi bulunsun.

İKİNCİ FASIL

Birinci Bab

(Mahir - Zekiye Molla)

Mahir — Ey ne var yine, ne ağlıyorsun?

Zekiye — Çoktan beridir bana bir hal oldu zannım. Efendi sizinle musahabetten korktuğum ihtimal oldu.

Mahir — Aman ne olmuş anlayamadım. İş patladımı söylesene kız.

Zekiye — Vak'ada büsbütün patlak vermedi ama, gündün güne ilerliyor.

Mahir — Ey ne oldu?

Zekiye — Nasıl söyleyim...

Mahir — Çatlatıyorsun.

Zekiye — (Utandıp ezilir büzülür) Çoktan beri ben... Ne ise işitir kapatahım.

Mahir — Anı dî evvel, çoktan beri, sen, ne oldun söyle, ey haniya söz...

Zekiye — (Sıkılır) Çoktanberi ben...

Mahir — (Ayağını vurur), Vallahi çatlarım, deyindin söyle, şimdi patlarım, yahut hiddetlenir afatlarım¹ sıkıntı bastı.

1) Afatlamak : Görültil, paturtu koparmak.

Zekiye — Evet, sanki ben patlamıyorum. Biliniz. Gayri takatim kalmadı.

Meraktan boğulmak bir şey değil. Ne uyku durak var, ne de teselli; çoktan beri kırıklık çekip, vücudumda rahatsızlık duyarım. Ekmek aş yemez avarelenir, ama bunları hiçe sayardım. Başım dönerdi, ferim sönerdi; her dem acayip haller olurdu. Tuhaf hastalık, münasebetsiz şeyleri canım ister dururdu. Bir de gördüm ki karnum şişiyor.

Mahir — (El çırpıp hoplar) Anladım artık, okuma hoca. Deydi canıma. Demek ki karnında bir maraz var. Bak neler olmuş bizim hanıma. Ah, zararları yok bu bir sevdadır. Dokuz ay on gün sonra savar.

Zekiye — Amma ki, derhal bastırılmazsa bu sevda artık başıma sarar. Siz bilirsiniz vakit daralıyor. Bir taraftan acele tedbir etmeli buna.

Mahir — Kayırma eşim, bu rahatsızlıklar süratle tamir edilir. Siz kurtulursunuz. Ben onu yapar yakıştırırım. Bir haftaya dek mutlak düğün dolabı döndürülür. O vakit kârın sahibi meydana çıkar. Sızıltı olmaz. Böyle işi örtbas ederim. Hiç kimse sana kabahat bulmaz. Haydi şekerim sen odana git. Kimseye tınma. Azıcık sabret. Onun da çaresi bulunur.

(Gider) İşte bu fena; eğer bu seyt¹ meydan alırsa, kurduğum dolabı kırar, açığa çıkacak olsa, bizim Sâfi kudurur. Artık çırakman² çı-

1) Seyt : Şöhret.

2) Çırakman : Üzerinde meş'ale yakılan, demir direk.

kacağına hiç şüphe etmem. Gizli nikâhı lâp ortaya koymak ta güç. Dudu beni mat eder. Eyvah bir kere ucu çıkarsa, çorap söküğü gibi sökülür. Âlemin atık, senin belası. Her taraftan başıma dökülüyor. Yükü tutmadan şahidi yoktu. Emaresi hiç. Kızı gözdağıyla tutardım ama, kaptığı yumurcağı kimse tutamaz. Az sürmeksizin meydana çıkar. Maceraya delâil, kabahatime güvah¹ olur. Bu şahitle her vicdan briden bire cinayetime hükmeder (Düşünür). Yahut bir ilaç versem. Hayır o da olmaz. Belki anında tehlike gelir. (Birden hoplar). Adam ne düşünmeli. Aşkî Babaya söylediğim hikâye, kurtulmaya bir mukaddemedir. Onu biraz ballandırırım.

İkinci Bab

(Mahir - Sâfi)

Mahir — Kapı çalındı; bizim Sâfi geliyor. Bu gece şuradan sıvışmanın bir yolunu bulmalı. Şu tertip iyi kaçar.

(Sâfi elinde kuyumcu küreği, pota, ocak, bir sandık ecza ile gelir)

Vay! Buyursunlar, bunlar ne canım? Kimyaya dair olmalı zahir.

Sâfi — Ben talk'ı yakaladım diye seviniyordum. Şimdi Aşkî Babayı görünce, fikrim değişti. Bunlar beyhude demek olur. Artık bu lütfunuz unutulmaz. Teveccühünüzü hikâye edince, gönlüm

1) Güvah : Şahit, delil, tamk.

nur-u iftihar ve sürur ile doldu. İki yüz lirayı aldım. On hisseye bir senet verdim. Bu inayetinizin minneti ömrüme sürer.

Mahir — Estağfurullah, borçlarımın binde biridir. Bu yolda zaruretin nihayetine vardınız artık. Saadete mazhar olmanız demi geldi.

Sâfi — Hayır efendim sayenizde zaruret görülmemiştir.

Mahir — Yok yok benden saklanılamaz. Hayli zaruret çekip yine of demediniz. Her türlü cefaya sabrettiniz. Halı kilim satıldı, açılan masraf kapatıldı. Zehî tahammül, zehî şekiba¹ işte sabr ile müşgülü baştan attınız. Artık devlet ve ikbal sizi her taraftan istikbal edecektir.

Üçüncü Bab

(Evvilkiler - Sıdkıye Dudu)

Sıdkıye — Vay! Bunlar nedir? (Ocağa bakar) sihir ocağı. (Potayı alır) Büyü çömleği; (Küreği çekip) şeytan nefesi. Bunlar âdeta, adalarda büyüyen alık tavşankafesi. Dâma düşen zeyrek kuşcağızı aldatan, fazla tanelerdir. Füşhat - serây² takdir-i Haktan rızkını aramaz. Fart-ı tek ü pü³ dan³ belâya ducar olur. Ama ne çare, dil avare, elbet bu da takdir-i Hüdadır. Takdir-i Hüda, kuvve-i bâzu ile dönmez. Ona her şey fedadır. İşte bu insan, acayip bir kuş. Karnı doyar

1) Şekiba : Sabır.

2) Füşhat - Seray : Geniş saray, geniş yer.

3) Fart-ı tek ü pü : Aşırı derecede durmadan konuşmak.

amma, gözü doymaz. Pay-ı deniye¹, âb-ı rüy² dö-
ker. Başını taşa vurur. Eyvah bu gafil insan,
cehlini bilmez; irfan yapmışları yapar. Dimyat³
a pirince giderken evdeki bulgurdan olur.
(Sâfi'ye hitapla) Uhdendeki çiftlik sana tüken-
mez hazinedir; üzerinde yaşadığımız arzın içi,
Hazret-i Âdem'den mevrus³ bir definedir. Onu
bırakıp iksir aramak budalalığın katmerlisi
olur.

Mahir — Ay artık tahammül edemeyeceğim Dudu! Sen
binler yaşa, Mevlâ senden razı olsun. Sözleri-
nin hepsi doğrudur. Toprakta çıkarılan ma-
deni olmayınca, taş çatlasa öyle ıvır zıvır ecza
kaynatılmakla altın olmaz. Eğer olursa, ben de
maymun olayım. Şimdiye kadar sükutum, bun-
ları tanımaktı. İşte bu söz hakikattir.

Sıdkıye — (Düşünür) Çarçabuk dönüş bana hayret ver-
di. Aman durunuz bir taze hakikat yüz göste-
riyor. (Sâfi'ye) Siz bu zatın şu tahavvülünden
bir şey anladınız mı?

Sâfi — Nasıl anlaşılmaz.

Sıdkıye — Nice bakalım.

Sâfi — Bizi sevdiğinden doğru söylüyor.

Sıdkıye — Anlayışına turp sıkayım. Herif şimdiye kadar
öylece aldattı, keyfini çattı; madem ki artık
bir söz bulamıyor, bir yeni düzen daha yap-
acaktır.

Sâfi — Haydi patavatsız, yanında kimse bir cevher yu-
murtlamasın, sende kulpu hazırdır.

1) Pay-ı deni : Alçağın ayağı

2) Ab-ı rüy : Yüz suyu

3) Mevrus : Verasetle gelen

Sıdkıye — Eğer böyle değilse, şu saç uzun akli kısa de-
diğin kadınların, kışmarlıkdaki¹ bilgilerine
yuf... Nefiri² çalın. Dişi insanlara kendimle
beraber, âdeta miskin tavuk derim.

Mahir — Ey hoşca kalın. Sükut ettim olmadı, doğru söy-
ledim, bahane buldu; nafile gönül üzmetten
payanı çözmek evlâdır.

Sâfi — (Mahir'in arkasından koşup tutarak) Aman
efendim, size yakışmaz. (Dönüp Sıdkıye'ye)
Gördün mü ne yaptın uğursuz mata...

Sıdkıye — Tahminimin ispatına delil değil mi?

Sâfi — Aman yarabbi!

Mahir — (Kolunu çekip) Siz bırakınız, kaçmaktan baş-
ka çare kalmadı.

Sıdkıye — Ey, elbet gittikçe sığ; gemiyi karaya erdirecek-
sin. Açıklara çıkmaktan başka çare olmaz. Hah
hah... hah... Ben de efendi gibi hemen her söze
inansam, sütlüman olur.

Mahir — (Silkinip giderek) Nafile artık.

(Sâfi koşup çevirir)

Sıdkıye — (Mahir'e hayretle bakıp) Ne hilekârlık.

Sâfi — (Seğirtip Sıdkıye'nin ağzını tutar) Off. Patlak
körük, şimdi bir yanını kıracağım; hadi ede-
binle şuradan savul.

(Sıdkıye gider)

1) Kışmarlık : Muziplik

2) Nefiri : Nefir çalan kimse (Nefir; boynuzdan yapılan boru)

Sâfi — Aman efendim affediniz, malum ya akli gelir gider.

(Sıdkıye dönüp yine gelir)

Sıdkıye — Öyledir. Öyle çapraz gelenlere nihayet söz bulamayınca, mecnun derler. Türlü hakaretler olur. Anlaşıldı. İşte sahîhen gidiyorum.

Dördüncü Bab

(Sâfi - Mahir)

(İskemlelere otururlar)

Sâfi — Aman azizim, siz şu Aslan dağı meselesini bir güzel açınız. Aşkî Baba hiç anlatmadı hususâ ben Tarih-i Selçuk'u dikkatle okudum. Her tarafı mazbutum... Onda öyle yüz milyon altın keyfiyetine işaret yok. Bana inan gelmiyor.

Mahir — İşaret olsa, şimdiye kadar orada kalır mı? Bunu ben yalnız Mahmud-u Gaznevî türbesindeki bir kitap kenarında muharrir-i muammadan istinbâr¹ ettim. Vaktaki Sultan İzzettin Keykavus'un vükelasına hüda-i² harbiye olarak Eyyubiler güya rüşvet olmak üzere mektuplar ve akçeler gönderdiler. Keykavus mağlubiyetinden dolayı, buna tamamıyla ciddi nazarıyla baktı. Hiddetle vükelasını bir hanede ateşe yaktı. Sonra bir korkunç rüya gördüğünden ayağı suya erdi. Nedametinden hâk-ı helâke serilip

1) İstinbâr : Bir söz veya işten, gizli bir mana çıkarma, zımnen anlama.

2) Hüda'a : Aldatma, oyun.

yerlere girdi. Ağvan¹ ve asker Keykavus'un kalbi gibi tâlân ve perişan oldular. Şu aralık, hazinedâr bu işi becermiş. Yüz milyon altını oracığa gömdürmüş. İşte esası budur.

Sâfi — Ey bu kadar külliyetli altını gömdürdüğünden kimsenin haberi olmamış mı? Bu nasıl mümkün olur?

Mahir — Evet, minareyi çalan kılıfını hazırlar. Bu cihetini öyle hesaplı yapmış ki, ben de hayran oldum. Kayanın yanına vaktiyle bir kuyu kazmışlar. Şu çıkmadığı için bırakmışlar. Hazinedâr, çadırını o cıvara kurdurur. Bir gece sözbirliği ettiği üç kişi ile altınları kuyuya doldurur. Üzerine biraz toprak atar. Demir sandıkları belirsiz ettikten sonra, usulca aşağı iner. İnmeden vâveyla bırakmaz. Refikleri güya abdeste gittiği zaman, gecelikle kuyuya düştüğünü ilan ederler. Ordudan bir hayli kimse gelir. Bazıları derler ki, çıkarmayalım zira bize gaddarlık ederdi. Birtakımı da iddia eder ki, hayır olmaz; bunu rıfk² ile çıkarmalı ki, yolsuz muamelesine tatlı mukabele olunup, minnettar edilsin. Tuhaf! Kimse bilmez ki, bir büyük hile yapıyor, hatta kendisinden dil-gir³ olanların çoğun bak biçâregânın ahu figânı nelere müncer oluyor diye bin kulp takar. Nihayet heyyam-ola ile, köstebeği yer yüzüne çıkarırlar. Sabah olunca güya ebna⁴-yi nev'inden diğeri de bu

1) Ağvan : Yardımcılar.

2) Rıfk : Tatlılık, yavaşlık, mülâyemet.

3) Dil - gir : Göñül tutan, kalbe sıkıntı veren, kargın.

4) Ebna : Oğullar.

câh-ı belâya¹ düşmemek için vaat ve vaatlerle kuyuyu dümdüz ettirir. O gün dikkatle rasatlar-ki eylül'ün ön üçüncü günü, vakti zevalde, yukarkı kayanın sivrisinden uzayan bir zıll-i mahrutinin² ucu, tamam kuyunun üstünde nihayet buluyor. Hemen kaydeder.

Sâfi — Hayli aklım yattı ama, herifler sonra almamışlar mı?

Mahir — Sen dinle, ihrak vakasının orduya verdiği esef-i azîm üstüne sultanın hastalık ve ızdırabı munzam³ olur. Ortada bir kargaşalık bir perişanlık yüz gösterir. Ferdası o mevkiden otağ, sultanı ile ordu kalkar. Şu aralık hazînedâr, içinde adi akçe bulunan birkaç sandığı sair mühimmatla beraber, mekkarilere⁴ yüklettirir. Nigâhbânlarla⁵ teslim eder. Ordu şimale yönelsin, hazînedâr üç refkiyle, güya saydü şikâr ederek, mülâki olmak üzere atlarını şarka çevirir. Birkaç saat ayrıldıklarında, hazînedâr sırtına bir post, başına Hindî'lere benzer imâme uydurur. Âdeta bir seyyah derviş olur. Öbürleri de, mürit kıyafetine girer. Bu şeytan ile üç müridesi köyden köye tesellül⁶ ve tezellül⁷ ede ede on beş gün giderler.

Sâfi — Ordugâhtan bunları aramazlar mı?

- 1) Cah-ı belâ : Belâ yeri.
- 2) Zıll-ı mahrutî : Koninin gölgesi.
- 3) Munzam : Inzimâmeden, katılan.
- 4) Mekkari : Hilekâr, hile.
- 5) Nigâhbân : Gözclü, bekçi.
- 6) Tesellül : Dilenme, dilencilik etme.
- 7) Tezellül : Zillete katlanma, kendini hor hakir gösterme.

Mahir — Kim kime, hatta adları bile anılmaz. Ancak ha-in bir hordar¹ olur mu akibet Lehistan civarında bir kır serdarına tesadüf ederler.

Sâfi — Aman tutuldular mı altınlar gitti demek olur.

Mahir — Hayır canım, hele dur. Serdar böyle silahlı posatlı derviş olmaz, bunlar eşkiya olmasın diye karsıdan istîmânlarına² işaret gösterir. Halbuki işkilli yürek temkinlidir. Cümlesi serdar takımını canib-i Sultaniden geldi zanneder. Bir eşkiya çetesi gibi derhal müzakere olur. Hazîne dâr (Adi bir seyyah olduklarına serdarı kandırırlarsa, yolu şaşırarak, düşman havfından tebdil kıyafetine mecburiyet elverdi) demeyi tavsiye eyler. Hempâları³ da (Bunca hazineyi nereye aşırınız demezler mi, macerayı söylesek ihanetimiz âşikâr olur. Bunlar ise azlıktır. Mukabele edelim) diye hemen ok yağdırmaya başlar. Hazînedâr tilki, bir kaya arkasına saklanır. Heriflerin üçü de cehenneme gider.

Sâfi — Demke hazînedârı yakalarlar.

Mahir — Ona ne şüphe, ama hilekâr, tavrı bozamaz. Lisânu çevirip der ki (Aslımız Hindîdir. Sizi eşkiya zannettik. Can kurtarmak için mukabele gösterdik. Eyvah üç müridim gitti) Hüngür hüngür ağlar. O derece ki, serdar, ettiğine pişman olur. Buna biraz akçe verir. Yanına adam katıp, hayli mesafe ileriye, sâlimen isâl eder.

Sâfi — Ay bu hazînedâr, yavuz bir âyân imiş. Bunlar şeytanın aklına gelmez.

Mahir — Nihayet herif sürüne sürüne, kapağı Hindistan'a atar. Güya fikrince bu taraf asudeleştik-

- 1) Hor : Bayağı adı (kimse).
- 2) İstimân : Aman dileme, sığınma.
- 3) Hempâ : [Kötü işlerde, arkadaş, yoldaş]

ten sonra, gelip altınları aşıracaktı, sonra Afganistan'da bir sürünceme hastalığa tutulur. Parası biter. Hani ya evvelden sahte dilenci idi. Artık hakikaten bir miskin sâil¹ olur. Üst baş yağır², leş gibi kokar. Sineklerin bini iner biri kalkar. Devletine ihanet edenlerin neticesi böyle hüsrandır. Budala, bir bu civarda yüz milyon altını düşünür, bir de, kendi ihtiyaç ve ızdırabını mülhaza eder. Vücutta tâb-ü tüvan bulamaz ki, bu tarafa gelsin. Macerayı Afgan emirine açarak mukabelesinde bir miktar altın koparmaya yeltenir. Bir mecnun sefil dilenci diye, sözünü kimse dinlemez. Kapıdan kovulur. Herkes taaffününden kaçır. Hususa, mesafenin ziyade uzaklığı ile, o vaktin karışıklıklarına göre öyle bir söze kim olsa kulak vermeyeceği derkârdır. Böylece altınlar kalır gider.

Sâfi — Aman yarabbi, bu ibret alınacak bir vak'a. Bak hiyanetin sonu ne oluyor.

Mahir — Elhasıl biçare mezarlıklarda, en işlek yollarda vızıldanıp gayet hazin bir sada ile şu kıt'ayı tekrar tekrar okurmuş.

Kıt'a :

Tama'mîn ke belâ verdi Belaya iptilâ verdi
Vatanından hem cela³ verdi Kanaatsizlik itmenkiz

* * *

Menim milyonla malım var iken bakın ne halim var
İhsanından vebâlim var Sakın bu yolga gitmenkiz.

1) Sâil : Dilenci.

2) Yağır : Atın omuzları arasındaki yağlı yeri, eğer vurmasından açılan yara.

3) Cela : Gurbet, vatanından ayrıılma.

Böylece sorunup türbelerde, camilerde yatar kalkar iken sergüzeşti ile şu kıt'ayı, muamma tarzında Mahmud-u Gaznevî türbesindeki kitaba yazar. Çok sürmeksizin böyle hüsrân-ı elim içinde vefatı vukû bulur. Ben o muamayı görüp halline muvaffak oldum. Anlaşıldı mı? Burçların tahavvülü pek az fark eder. Bu hesapça ile konulmuşcasına oracıkdan alınabilir, âdeta bir bankaya poliçe iraesî¹ gibidir. Hiç reddolunmaz. Altınlar sizi bulur.

Sâfi — (Kalkar) Evet buna ayın son çarşambası derler. Herkese yaramaz. Hazînedâr o kadarını becermiş, biz de ilersini icra edelim. Hadi hemen gidelim vakit geçmesin.

Mahir — Peki gidelim ama, bu kadar altını çıkarmak getirmek hayli masrafla olur. Yüz milyon altın. Şaka değil. Altı yedi bin okka eder.

Sâfi — Evet, amelesi, nakliyesi, şusu busu, hayli akçeye mutavakkıf görünüyor.

Mahir — Lâakal bin beş yüz lira olmalı. İhtiyaten iki bin olsa daha âlâ.

Sâfi — Aşkı Baba'dan başka, dört beş kişi encümene dahil. Bunlardan bin lira toplanır. Bogos Ahbar da, artık tekmiil çiftliğe sahip olmak üzere bin lira daha verir zannedirim. Olur biter. Fakat bunları gizlice kaçırmak lâzımdır.

Mahir — Hatta buradan çıktığımızı kimse sezmesin.

Sâfi — Hele bizim cırlak Dudu ile kızıma asla renk vermeyelim.

1) İrae : Gösterme, bildirme.

Mahir — Ne güzel tedbir.

Sâfi — (Utandı) On yüz bin altın, boz boz bin altın
(Kendini toplayıp) yani yüz milyon tamam.
Pek tatlı kaçar.

Mahir — Gel şu masayı beriye çekelim de bu kadar altınla ne yapacağımızı müzakere edelim.

Beşinci Bab

(Evvelkiler - Sıdkiye Dudu)

(Mahir'le Sâfi iki taraflı masayı tutup götürürken haricden Sıdkiye koşarak gelir. Çarpılır. Üçü de düşerler; masa yuvarlanır)

Sıdkiye — Yangın nerede, yangın nerede?

Sâfi — Eyvah, çıldırmış gitmiş. Artık gözüne hayal geliyor.

Sıdkiye — (Gözlerini ovuşturup) Acep rüya mı?

Mahir — Mutlak çıldırmış, sözü sözüne asla uymuyor.

Sıdkiye — Canım durunuz. Ben çıldırmadım. Biraz dinleyin odamda تنها yatıyorken..

Sâfi — Yelkelemişsin', hadi yat zıbar. Aman pek mühim bir müzakeremiz var şimdi, sırası değil.
(İter)

Sıdkiye — Hele dur canım bir dakikalık söz bu. Yangın var diye bir gürültü işittim. Derken hemen her taraf dumanla doldu. Bir duman, bir kara du-

man, kimse kimseyi göremez oldu. Siz de Çelebi, bîpervâ duman içine sokuldunuz. Görünmez oldunuz. Ben de aman efendi diye kıvranıyordum. Ansızın duman sıyrıldı. Bir de baktım ki üstünüzdeki elbise yanmış; saçınız sakalınız kavlamış; vücudunuz çıncıplak, yüzünüz o tavlı kafalara benzeyen yamyamları andırıyor. Baştan aşağı kapkara korkunç bir gulyabanî kesilmişsiniz. Bu heyecandan ne yaptığımı bilmiyorum.

Sâfi — Dedim ya rüya görmüş de yelkelemişsin. Kara kancolos görünmüş, kâbus basmış; bazen olur.

Sıdkiye — Eyvah hâlâ gözümün önünde duruyor ütülü kafa.

Sâfi — Ey uzun etme, korkulu düşün sonu hayırlı olur derler. Mal-u firâvan' geliyor bize. Hadi sen sabırlı rahat ol.

Sıdkiye — Ama ne saklayayım bu düş bana bir türlü hoş görünmüyor.

Sâfi — Çok dırlanma git de uyu. Onlar saçmadır. Biz biraz daha konuşacağız. Defol diyorum.

Sıdkiye — Yahu sabah yaklaştı. Bu ne tükenmez lâkırdıdır.

Sâfi — Hadi diyorum; of karışma bana.

Sıdkiye — (Mahir'e dönüp) Ah! A sultanım, zarafetiniz var lütfedip siz bari bana şu rüyayı güzelce bir tâbir ederseniz.

Mahir — Rüya gâibin ayinesidir. Ancak, takdirin tedbir

(1) Yelkelemek : Okun kıvruguna tily takmak : Oku yelkelemek.

1) Firâvan : Çok, bol, fazla.

ile bozulması mümkün olamaz. Sen beyhude kendini yorma. İş olacağına varar. İnşallah hayırdır vesselam.

Sâfi — Daha duracak mısın be hatun (İterek götürür)

Mahir — [*] Kadıncağıza galiba mâlum olmuş halimiz.

Sâfi — (Gülerek) Hakkınız ayan oldu efendim; baksanıza acuz durup dinlenmez vire hezeyan eder. Pek güzel oldu deminki karar, ne şüphe efem, faidesi meydanda.

Sıdkıye — (Arkasından gelip saklanarak kendi) Acaba anlayabilir miyim, bunların yine bir kumpası var.

(Sâfi, Mahir kapıya arkalarını dönerek masanın iki başına karşılıklı otururlar)

Sâfi — Yüz milyon altın. Ah canım mumuklar. Tombarlak yuvarlak paralarım. Ey bu kadar altın benim olunca, beni cihanın en akıllıları sırasına geçirirler. Benim düşünmeden söylediğim sözler, hep mecmualara kaydolur. Yüz milyon altın, yüz milyon altın. Ey ben şimdiden keyiflendim gitti.

Bana cihan ser-fürü¹ eder.

Sıdkıye — [*] Hay hain Köse, bizim efendiyi çıldırtacak. Biçare abuk sabuk söylüyor.

Sâfi — Ey bu kadar altınla ne yaparız.

Mahir — Her şey yaparız.

Sâfi — (Mahir'in gözüne bakar) Nasıl bakalım.

1) Ser-fürü : Baş eğme, söz dinleme.

Mahir — Altınlar elimize geçtimi, hemen hâli arazi üstüne müceddeten¹ mükemmel şehirler bina ederiz. Meselâ, bunun biri öyle dağ yamacında olmalıdır ki, karşısında sırayla düzgün ağaçlı geniş bir ova bulunsun; bağ bahçe tarlalarının manzarası dil-nişin², ağaçları muntazam, göz erebildiği yere deniz, zemini baştanbaşa dümdüz bir iki saat süren işbu şehir, damavârî binalarla donatılır. Ortasından da bir nehir aksın. Bu cûy-bâr şehrimizin yarım saat kadar yukarisından çağlayan ile etrafa her dem bir taze hayat versin. Cesâmeti Nilüfer ya Nil, lezzeti ise güya Selsebil. Şehirde sıra ile konaklar, binaları yekdiğere muvafık, boyaları hercâyî, faraza bir sırası al, öbürü maî, câ-be-câ³ samânî taşlardan camiler minâreler yaptırılır, yollar düzgün, hepsi şose, bir başı öbür baştan görünür. Bunu gören her mimarı Sinan, iktidar aczini itiraf etsin. Bütün dünyanın mimarı, onun letafetine hayretle baksın. Bu şehrin ortasından zâtınıza mahsus bir kasır-ı muallâ, öyle bir kasır ki, içi dışı çiniler ile mücella, dağın üstüne çıkarken aşağıdan yukarı yilankâvî yol, her dönemecinde teferrüç⁴ için latif çamlıklar; çağlar suyu bol dağın üstündeki düzgün yaylanın bir tarafı, karşı ovaya nazır; diğer cihetinde, ucuz bucaksız derya; yaylada zatı âlinize çiftlik tarzında nezaretli bir kasır. Altında, sahil üstünde, birbirine benzer naziresiz bir şehir; onda da zât-ı âli-i hükümdarınız için

1) Müceddeten : Yeni olarak, yeni baştan.

2) Dil-nişin : Hoş, gönülde yer tutan, latif.

3) Câ-be-câ : Yer yer.

4) Teferrüç : Açılma, ferahlama, gezinti.

bir mükemmel sahilhane, cennet-âsâ¹. Önünde rıhtımlar, piyasalar ile vüs'atli mersâ². Şehirde dağda, ovada araları nihayet bir çâr-yek³ uzamayan çağlayanlar; şadırvanlar, gezenlere taze hayat getirir. Manzaranın letâfetinden, temâşâyâ şayan âsânın kesretinden, bu şehri görenler bir veleh⁴ içinde gezer, karada şose omnibüs, şimendifer, deryada birçok vapur, kayık (Kalkar vapur düdüğü taklidi eder). Böylece türlü sadâ ile vapurlar vızır vızır işleyip şehre ithalât, ihrâcat vuku bulur. Birçok ufak tefek mavnalar salapuryalar kayıklar iskelelere, vapurlara yolcu ve eşya nakline uğraşır (Kürek çeker) alma kayıkçı varda diyorum. Haydinizdi ha diye gulgule, velvele koparırlar, bazısı gelir, bazısı gider. Birçoğu hamule boşaltır, birçoğu da tahmil⁵ eder, sahilde, dahilde yollarının kenarları bütün meyve ağaçlarıyla donatılır. Şirin ve âb-dâr⁶ meyvelerinin bâr-ı kirânîyle⁷ insanlara ser-fürû ettikleri görülür. Bekçiler bunları isteyenlere satar.

Sâfi — Of ağzım sulandı. Ah cilveli kuzularım. Sarı saçlı dilberler. Sizin iki dirhem bir çekirdek hıram ettiğiniz yerlerde, bak ne bereketler oluyor. Altın altın dedikten sonra, ötesi var mı, matlup tez olur gider.

- 1) Cennet - âsâ : Cennet gibi.
- 2) Mersâ : Liman.
- 3) Çâr - yerk : Dörtte bir, saat için çeyrek.
- 4) Veleh : Şaşkınlık, şaşa kalma.
- 5) Tahmil : Yükleme, yükletilme.
- 6) Ab-dâr : Sulu, taze.
- 7) Bâr-ı kirân : Ağır yük.

Mahir — Yaylalarda hayvanlar yayılır. Akşam olunca gelirler. Ah hükümdarım o yayladaki hayvanlar meleştikçe insanın keyfi gelmez mi? Hele inekler (Öteye dönüp başını kaşını kaldırarak) omma! omma! omma! Diye böğürür. Bunda da bir başka zevk vardır. Hasılı ey hükümdar-ı vefakârım, hâk-i pâyinizde halk-ı cihân bir karınca sürtüsü gibi cevalân eder. Hepsi fermanberiniz¹ olur. Siz de ol mevki-i refi'inizde, kul, karaveş² halayık, odalık ile mülûk-âne³ zevk-ü safa sürer. Dem-gûzar⁴ olursunuz. İşte böylece elemsiz nedemsiz kekâ mı kekâ.

(Sâfi müftehirâne kurulur)

Bize gelince, bunlar hiç; bütün lâ-şe⁵ mesabesinde; cümlesi vücutsuz bir hayal farzederim. Biz kanaat mülkünün sultanıyız. Bize, sadelik ile taayyüş⁶ kâfidir. Haric-i şehirde bir kulübeciğinizde, ahrârane⁷ sâkin olmak elvermez mi?

Sâfi — Aman velinimet inan ki olmaz. Bunca konaklarım boş duruyorken, sizi bir kulübede bırakmak, insaniyete şayan değildir.

Mahir — Hayır hayır hüküm hükümet size yaraşır. Deriş meşreblere yakışmaz. Bu abd-i âciz şehrin yapısına simya kuvvetiyle hemen yaparım. Kal'a kapısını güldüürt... Açar da size derim ki, buyurun âşık (Sâfi'nin kolundan tutup eliyle teklif eder).

- 1) Fermanber : Buyruk almak.
- 2) Karaveş : Halayık - cariye.
- 3) Mülûk-âne : Hükümdar gibi, hükümdara yakışacak yolda.
- 4) Dem-gûzar : Vakt, zaman geçiren.
- 5) Lâ-şe : Pek değersiz iş.
- 6) Taayyüş : Yaşama, geçinme.
- 7) Ahrâr : Köle ve esir olmayanlar. Hür.

Sâfi — Alımallah olmaz, işte yemin ettim. Sizden evvel adım atılır mı. Bak bu nafile. Siz bunda ricamı hüsn-û kabul ile, önden buyurun...

Mahir — Yok siz buyurun...

Sâfi — (Mütevaziyâne kolunu çekip) Hayır buyurun...

Mahir — Ben demedim mi, onlar bize yaraşmaz.

Sâfi — Ay bu bendenize pek büyük takdir oluyor.

Mahir — Evvelki sözüüm sözdür. İstersem yüz şehir daha yapıveririm. Sermayesi bir nefes, onunçün bana istiğna gelir. Bu şehir ise, mücerret sizleri her cihetten terfiye¹ etmek üzere bahşayıştır²

(Sâfi'nin eteklemesi üzerine kemâl-i vakâr ve iftihar ile)

Hiçbir şey değil, kâffesini bağışladım.

Sâfi — (Tekrar eteğini öpüp) Ah ne mürüvet, ne büyük lütf. İdaresini de bir izah eder misiniz.

Mahir — Şehir ahalisine gelince: Sükkân³ hep esir olsun. Kafkasya'dan, Afrika'dan alınan nökerler buralarda ferce⁴ bulsun ki, mutî olurlar. Bu tertibatın cümlesi bir yüz senede hitama erer zannederim. Ondan sonra hükümdarlık elverir. (Sâfi kavuğu bastırıp sandalyeye yaslanarak kurulur) Sonra gitgide ülkenizde asker ve salâh; salâh ve felah yüz gösterir. Tab'anıza emrettiniz mi, koca kal'alar, sur-u Çin'e benzer duvarlar yapıverirler. Kal'a bedenlerine yine

mitralyözler ta'biye¹ ettirirsiniz. Toplar hep dolu fitil üstünde, aleste. (Sıdkkiye arkalarından yavaşça gelip iki eliyle masaya şiddetle vurur. Mahirle Sâfi iskemleleriyle beraber yanlarına düşerler)

Sâfi — Aman birader top ateş aldı.

Sıdkkiye — (Bağırır) Tımarhaneci! Biraz da âkil sıfatında görünen delilere bakalım yahu! Çıldırдың mı? Bunlar akıllı sözü değil. Siz âdeta kahve peykelerinde süflilik mastahalarında² âleme nizam veren bankilerin³ dengi mâlihulyâcılardansınız. Hatta sizi onlardan da aşağı görüyorum. Bu sevda raddesine varıyor, gidi gafiller! Geçmişe geleceğe bakmak lâzım gelmez mi? Bu dediklerinizi cidden icra etmiş, cihandan gitmiş nicelerin kaziyyesini⁴ bilmez misiniz? Şimdi onların tozu bile kalmadı. Yüz elli yıllık iş kuruyorsunuz. Ölüm hatırınızdan çıktı mı? Ölmek var, ölememek var. Öldükten sonra, mezarda dirilmek var. Ölmüş sanılıp, ölmeden diri diri kara yere gömülmeyi düşününüz. Mezarda ayılıp, korkudan tekrar ölmeyi mülahaza ediniz bir kere, o kabir içinde kafese dönmüş vücudu göz önüne alalım. Acaba, sağ iken, o, nasıl muhterem idi. İnsan denilen bundan ibarettir.

Sâfi — Hadi bakalım, daha senin anlayacağın kadar ucuzlamadı o güzel havadis. Dedikoduya bais⁵

- 1) Terfiye : Bollukta yaşatma.
- 2) Bahşayış : Bağışlayış. İhsan.
- 3) Sükkân : Sâkin.
- 4) Ferce : Açıklık, ferahlık.

- 1) Ta'biye : Askeri yerli yerine koyup hazırlama, tertip etme.
- 2) Mastaha : Peyke, kapının iki yanında oturmaya mahsus set.
- 3) Banki : Afyon tiryakisi.
- 4) Kaziyye : İş, mesele, dava.
- 5) Bais : Sebep.

olmasın. Yarın eseri meydana çıkınca, senin de aklın erer.

Sıdkıye — [*] Eyvah büsbütün gaflet bürümüş. Nafile hiç tınmamalı. Zehirnâk sözlerim bile tesir etmiyor. * Kuşluk vaktidir. Kapı çalındı.

Sâfi — (Hemen pencereden bakıp) Ha tamam bizim Bogos Ahbar. Sen kaçıl burdan. Bizim gizlice bir sözüümüz var. Dır dır istemez. Zavallı mecnun ögüt verecek sanki bana. Az daha tepeliyecektim.

Mahir — İlişik etme, varsın hiddetinden canı çıksın.

Altıncı Bab

(Evvelkiler - Bogos Ahbar)

Sâfi — O, Bogos Ahbar buyurun şöyle (Masa başını gösterip oturtur).

Bogos — Beni istemişsiniz. Hesap için ise, görüverelim.

Sâfi — Şimdi ziyade akçeye lüzum var. Evvela onun pazarlığı edilsin.

Bogos — İstiğlâl etmiş olduğunuz çiftlik bahasından, şimdiye kadar aldıklarınız, cem'an dokuz yüz altın... Yüz de haneden...

Sâfi — (Kağıtla hesap eder. Dört altı daha on. Elde bir; dokuz. Doğru).
Çiftlik ile ev için, bin altın daha verirsiniz.

1) İstiğlâl: Kırası veya ırtıntı borca karşı verilmek üzere mülkün rehine konması.

Bogos — Ey artık hesap kapamır. Çünkü, beş yüz altın da evvelki, sonraki, faiz ediyor. İmdi, cem'an iki bin beş yüz altını tamamen aldığınıza, çiftliği evi sattığınıza dair, bir tahvil vermelisiniz. Sonra, bin altın veririm.

Sâfi — Öyle ise ev bari bize kalsın.

Bogos — Ne münasebet; asla olamaz. Ben kül oldum. Sermaye, tamamen gidiyor.

Sâfi — Peki canım öyle olsun. Üç aya kadar tekmliririm.

Bogos — O vakit istiğlâlini tebdil ediveriniz. Başka pazarlıklara giremem. Sarı kuzucuklarımı kolayca veremem. İki bin altın bu. Siz şaşırдыңız mı?

Sâfi — Püf! Onun lafı mı olur. Çiftlik ile o zaten istiğlâl edilmişti. Senet de veririm iş bitince. Bu kadarcık altın, bize göre hiç demektir. Biz tahtdan? Saydığımızla istiğlâlin hükmü kalmaz. Öyle değil mi aziz üstadım.

Mahir — Hay hay hemen alınız.

Sâfi — Yakında yüz bin katı gelecek Bogos Ahbar. Siz kayırmayınız. Ben size istediğinizden fazla veririm. Senin de gönlün olur.

Bogos — Ben ne kayırayım, üç aya kadar iki bin beş yüz altın gelmezse, çiftlik ev, benim olur gider.

Mahir — Hadi dırılanma. Hemen istediğin suretle senedi yazdırako; biz de gelir, cümle mündericatını tasdik ve takrir ederiz. Altınlar hazır bulunmalı ha... Acele işimiz var.

Bogos — Dükkâna gelin. Orada veririm. [*] İyi gülse pır, sade çiftlik beş bin lira değer. * Ey hoşça kalın.

- Sâfi** —Safa geldiniz sevgili ahbar = Yağızla duruyu götürelim iyi rahvanlardır.
- Mahir** — Pek güzel olur.
- Sâfi** — Dur, ben sandıktan habersizce, birkaç kat çamaşır alayım bari. Seyahatimiz her cihetten mükemmel olsun.
- Mahir** — İyi gözet, sezdirme ha...
- Sâfi** — (Kapıdan bakar) Onlar mutfağa inmişler. Hiç şüphesiz sonu selâmettir ki, hep işlerimiz uygun gidiyor (Gider).
- Mahir** — Yüreğim oynayıp duruyor. Ah şuradan bir tatlılıkla sıyrılısam. Vücutuma taze can gelecek. Bana burası âdeta zindan. Aklim perişan. Üç saat ayrılınca, gözüm açılır. Ağacı çok, insansız balkanlara¹ bir kere düştük mü, ah o zaman hava küşayış peyda eder.

Yedinci Bab
(Mahir - Sâfi)

- Sâfi** — (Boynuna tarz-ı atik² bir koca pala takmış olduğu halde, elinde bir heybe ile gelir). İşte ben hazırım. Gidiyorum. Siz de arkamdan geliniz iyi mi?...
- Mahir** — Benim de heybem hazır şimdi gelirim.
- Sâfi** — Bogos Ahbarı gördükten sonra, ahırdan hayvanları çeker, bugün hayli yol alırız. Rahvanları vire sürelim...
(Giderler)

1) Balkan : Ormanla örtülü dağ.

2) Tarz-ı atik : Eski tarz.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Birinci Bab

(Sıdkıye Dudu-Zekiye Molla)✓

- Sıdkıye**— Aman yarabbi! Ne olmaz iş bu. Dört ay oluyor hâlâ eser yok.
- Zekiye** — Düşündükçe fenalaşıyorum. Yine kalbimi bir ateş aldı.
- Sıdkıye**— Çok şeyi, fikirlerini de, iyi anlayamadım. Giderken bile haber vermedi. Bu işe aklım ermiyor.
- Zekiye** — Sakın büsbütün kaçmış olmasın.
- Sıdkıye**— Belki de! Bu gece yine gözlerime uyku girmedi. Düşün ha düşün; gözlerim cayır cayır yanıyor.
- Zekiye**— (Kucağındaki çocuk ağlayınca yumruklar) Of uyusana...
- Sıdkıye**— Yok dövme kızım. Çocuk masum değil mi? Onda ne suç var. Bilecek olsa, böyle dünyaya gelir miydi?
- Zekiye** — Bana kalırsa, kabirde olmalıydı ki, bir can sıkısı olmasın. Sağ kaldıkça beni yakmaya müvekkil zebanî olmayacak mı? Bu Kösenin piçi, daima cürmümü hatırlattırıp, gücümü üzeceğine şüphe mi edilir... Sonunu düşündükçe, çıldırmak bir şey değil. Ah oldu olanlar. Elaleme bakacak yüzüm yok. Bunu işitenlerin her birinden bir söz duyacağım. Siz ise öldürttürme-

diniz. Gazabımdan, kendi kendime kabım dar geliyor. Eyvah korkuyorum ki, bu çocuk, ömrümü kütah¹ edecektir.

Sıdkıye — Aman ne çare! Alnının yazısı böyle. Onu yaratmaktan, kim bilir Cenab-ı Hak ne hikmet gösterir. Ef'al-i Mutlak, hikmetlerinden sual olunmaz. Hele bu dünya öyle bir geçit ki, gelen geldiğini, giden gittiğini bilmiyor. Büsbütün kader seli önüne düşmüş yuvarlanıyor. Güya bir çöp, ya bir karınca. Sen bin çabalasan, yine o, bildiği mahalle götürür. Tayyar², artık bu selin önüne düşüvermeli. Aksilik etmek, diki- ne gitmek faide vermez. Yalnız beyhude küçük üzüldür. Sen ilişik etme. Sahibi, onu güzelce yapar. Bir vakit olur da öcün kendi kendine alınır. Zalime kızıp, mazlumu dövmek, öldürmek nedir? Sen de namert olursun, namerde karşı. Vazgeç. Gazaptan cana kıymak, insana yaraşmaz. Gazap eden, kendine eder. Hiç âlemede intikam alan var mı? Baksana; intikam efkârında olan rahat yaşar mı? Onun alacağı intikam, kalbinden türemiş bir kurt olur da, nihayet kendisini iltikâm³ eder. Yavrum!⁴... Zulmeden zehir, sabreden ecir bulur. Dünya âlemine tahammül etmeyenin hali yamandır. Bu mihen⁴ pazarında aldığı, hemen satmaktan âlası olmaz.

Zekiye — Ben benden gittikten sonra, ne olursa olsun.

- 1) Kütah : Kısa, kısır.
- 2) Tayyar : Uçan, uçuca.
- 3) İltikam : Yutma.
- 4) Mihen : Mihnet, zahmet, ezizyet.

Sıdkıye — Felakete sabırsızlık tekrar âfet getirir... Ey felaketzede! Sen deryadil ol, cihanın acılaşını tatlılıkla geçirmeye bak. Mihneti zevk etmek de bir hünerdir.

Zekiye — Ama zehrin hazmi daha müşkül olur. Onun def'i iktizâ eder.

Sıdkıye — Geçmişini bırak. Olmuş olacak. Ne olsa, vücudun tek mil kurtulmaz. Çünkü bu hazmolmuş, vücuda yayılmış bir zehir mertebesine geldi. Onun bir derece tadili için, sabır ve tahammül- den başka deva yoktur. Şive-i kader¹; ne çare, cehaletle olmuş bir kaza, Hüda'nın yaptığı bir binayı yıkmak olamaz. Kazaya rıza. Bak, ben babana, olacakları hep anlattım. Ama tesiri olmadı. Kaza gelince, danış gözü kapanır. İnsan kazaya doğru göğeri gider. Onu uslandıran olsa olsa dehrdir.² Dehrin başına vurduğu senin, kahrıdır. Hasılı çocuğu öldürmeye asla razı olamam.

Zekiye — Ah o, halhalimin bir tekini de çalmış, kaçmış! Kıymetli nadir bir şeydi...

Sıdkıye — Ah sağlık olsun Mevlâ başkasını verir.

Zekiye — (Ağlar) Varıp şunu yatırayım (Gider).

Muslih — (Dışardan) Teyze teyze teyze çabuk kapıyı aç.

Sıdkıye — Kim o, sen kimsin bakayım.

Muslih — Muslihim Musli, yavuz haberler getirdim.

- 1) Şive-i kader : Kaderin nazı.
- 2) Dehr : Dünya.

İkinci Bab
(Muslih - Sıdkıye)

Sıdkıye — Oğlan Musli, köyden ne vakit geldiniz.

Muslih — Müjde, müjde, müjde, hincezük geldik. Sizin ağa dün bizim dayının evine ulaştı. Berebir alıp iletimdim. Dabanı patlak yürüyemiyyo. Alatlividim müjde demeye.. O yolda debelenüp duruyo. Hâli pek yufka, hiç yağun değil. Kendi zebunlaşmış. Arıklığından kapkara kupkuru oluvimiş. Zıfatını saç sakal görsütmüyyo. Öyle görünce yüreğim zartlıya yazdı, ah anam! Sizin ağa bu geliş hiç onat değil. Yaban adamı sandım.

Sıdkıye — Yanında bir köse herif var mı?

Muslih — Ah o Köse, o dümuz Köse, bide bi ayı.

Sıdkıye — Demek beraber geliyorlar.

Muslih — Yoh anam! Bunla, sizin ağayı soymuşla.

Sıdkıye — Köse nerede?

Muslih — Hain kaçmış. Ne ünü va ne tünü. Sizin ağanın ağlayışlarını bi görde bi gör sade. Köpek inciği kimin uluyyu. Onu görünce adamın içi kolay ölüyyo, yüreğim zividi.

Sıdkıye — Öyle olacağın, birisidir.

Muslih — Teyze, teyze, ah o ayı misali, imama da, tufaf, cib maskara, onu duydum duyah, gülüp duruyyon.

Sıdkıye — Ayı ne yapmış.

Muslih — (Bir hayli güler) Ne ben niden adam yüzünü ak abacık tükürük etmiş. O homurdanarak ayağa kalkıvimiş, köpeğe atmış tokadı.

Sıdkıye — Hiç anlıyamıyorum. Bir sözün anlaşılmıyor.

Muslih — Aha canım şey, orman içinde sizin ağa bağlı dururken (Yine bir hayli güler) köpeği tutmuş köpoğlu ayı.

Sıdkıye — Sonra.

Muslih — Bir iki dağlı kurtarmış öyle dedi.

Sıdkıye — Anlayabilene aşkolsun.

Sâfi — Aman kapıyı açınız, çabuk olunuz. Ah bittim.

Sıdkıye — Ha işte geldi.

Muslih — Ayı destanı geldi; vassun disun.

Üçüncü Bab
(Evvelkiler - Sâfi)

Sâfi — (Başında yağır (z) keçe külâh, sırtında rize rize¹ aba, dizinde parça parça pirpit², ayağında çarık. Saç sakal karışmış, farkolunamayacak dereceye varmış olduğu halde, gelip kendisini ortaya atar) Of! Aman, bittim; ayaklarım patladı. Zonk zonk ediyor. Kör akçe yok ki, hayvana bineyim. Ah hain Köse, nihayet edeceğin bu muydu?

Sıdkıye — Ey Şah-ı devran, hani o yaptığın yeni ülke?...

Sâfi — Gözüm açıldı. Dünyayı gördüm. Onlar büsbütün hayal ve evham. Nakş-ı buriya³. Ah! Türlü dubara ile aldattı. Dağlara attı. Yüzümden olsun utanıp hayâ etmedi. Beni bağlayıp soydu.

1) Rize : Ufak parça.

2) Pirpit : Ankara'nın bayağı şayağı.

3) Buriya : Hasır.

Sıdkıye — Sen hükümdar idin. Bir İle bahre, muti olan nökerlerin¹ neredelerdi.

Sâfi — Evet! Bu kahra ben layık oldum. Belâmı buldum. Hep kendi mecnunluğumun iptilâsıdır. Ben âdeta gölgesiyle oynayan divanelerden imişim.

Sıdkıye — Hayır! Hayır! Sen ülkeden dışarıya çıkmamış olsa idin, top, tüfek, asker, düşmana müdafaa ederdi.

Sâfi — (Meyüsane yanık yanık) Ülke mi dedin? Ülke mi dedin? Sahi öyledir. Yuvamdan eğer çıkmasaydım, başım hoş idi. Çünkü çiftliğim koca ülke, hemen de saray-ı ayş-u nûş idi. Bencilenin bir aciz kişiye hiç yaraşır mı top, tüfek, silah? Âlemden evvel, kendime lâzım imiş meğerse silah ve felâh. O hülya-yı hâm, beyhude evham anka gibi yüksekten pervâz ettirdi. Düşünce bildim. Ankâ değil, ben âdeta kaz imişim kaz. Şimdi anlaşılıyor. Yüksekten uçup, düşmesi pek güç. Düşünce aydım; davadan caydım. Vicdanım hakikati seçti. Ama ne çare, iş işten geçti. Artık eski halim de bulunmayacaktır.

Muslih — Dayı, dayı, Çelebi dayı, şu ayı hikâyesini biçindi. Ha ha ha.. Aman nicapta tuhaf tutuye. Anı, hele diyivi. Ben de güleyim.

Sıdkıye — Ha o nasıl; Muslu söyledi ama, anlatmadı.

Sâfi — (İç çeker) Dinle kıssayı : Ah o hain Köse, beni dağdan dağa dolaştırdı. Her nerede olsa, sağrısı kızartılmış tavuk; bal kaymaksız olmaz.

1) Nöker : Asker.

Nereye varsak, onu oturtur. Bunları civar köylerden bulurdum. O zıkkımlanıp zevk eyler iken, hizmetkâr, sonra da kahveci olurum. Hizmetine pervane gibi dönerdim. Her sözüm tatlı, her hareketim ihtiyatlı idi. Herif, bazen bol sade yağlı pilav ile, çiğden çalınma yoğurdu iyice atar; çamlıkta yatar, båd-ı sabâya karşı temiz uyur. Tatlı sabânın çamları hâfif hışırdatması, kendine ninni gelir. Hiç umursamazdı. Ama ben, ah bîçâre mecnun! Daima intizâr ile, bîhuzur olurum. Ne yapacaksa yaparsa derken, bir ormanda beni boş avladı. Kollarımı tutup organla bir çam ağacına kısıvrak bağladı. Kemerimi, kesemi alıp, hayvana binerek hayladı gitti. Bir gün, bir gece kaldım böylece. Açlık susuzluk canıma yetti. Karşımdaki heybemde ekmek aş dopdolu ama, almak mümkün mü? Alçak zıpır, öyle sıkı bağlamış ki, kollarım hâlâ acıyor. Belki duyulur diye bağurdım. Halkı çağırdım imdadıma; gelen olmadı. Ah bir balkanın, hâli ormanın halkı kim olur? Elbet canavar. Buhran, yeis içinde dedim ki : Geley canavar, sen beni kurtar. Hûn-riz¹ pençenle, pare pare olayım. Zaten ecel-i kaza geldi, yaklaştı. Böyle bir âsi gelen ma'asi² elbette öyle terbiye olur. Hasılı nida zât, aks-i sadâ gösterdi. Artık büsbütün ümidi kestim. Nihayet aklıma gelen başıma gelmesin mi? Baktım bir koca ayı üstüme geliyor. Ah can tatlı. Ölümü istiyorken gelip çatınca havf ü hırâsiyle³ dehşet içinde kaldım. Bunu görünce,

1) Hûn-riz : Kan dönen.

2) Ma'asi : Günahlar, İsyanlar

3) Havf-ü hırâs : (Korku, korkma, ürksme.

aç ölmek ayıya paralanmaktan hafif göründü. Bak şaşkınlığa ki, ayıya - koca pehlivan sen kıyma bana. Erliğine yaraşmaz diye - yalvarmaya başladım. Bir vakit acı acı yüzüne gülüp, sonra da ağladım. Ayı karşımda duruyor.

Muslih — Ti hani köpek.

Sâfi — Karşıdan seğirterek bir koca köpek geldi. Ben biraz nefes aldım. Köpek ayıya vardı; şiddetle sardı. Derken ayı, nasıl ettiyse köpeği sol koltuğu altına kıstırdı. Hemen ayağa kalkıverdi. Baktım ki, zavallı kelbin ayakları, ayının yanından sarkmış. Ayıdır apıl apıl yürüyüp ta önümde benimle yüz yüze durdu. Köpek boğuk boğuk bağırdıkça, ağzına bir iki tokat vurdu. Ayının köpeği dövmesi, âdeta iki adam birbiriyle konuşurken, münasebetsiz araya giren çocuklara, ufak bir tektir kabilinden idi. Ama köpek durmaz; bir düziye kuşağını paralar; ayı da soluyup köpürür; güya bana - behey utanmaz-diyerek, yüzüme tükürür. Yüzüm gözüm ak pak tükürük oldu. Bir de ne bakayım, karşıda birçok avcılar nişan alıyor. Bunlar sözde ayıyı vuracak. Ey bana rastgelirse; al sana bir bela daha. Güya cellat-ı kaza, ha, ölümlerden bir ölüm beğen de seni kurtarayım diyordu. Böylece titrerken karşıdan iki tüfek patladı. Ayı öteye savuştu ise de, ben vuruldum. Artık baktım ki dizlerimden ağıl ağıl kanlar akıyor. Derken ayı düştü. Avcılar başımıza üstü. Bana - korkma korkma - diye gayret verdiler. Nihayet, ipi çözüp kurtardılar. Halâs olunca, hemen kurşun nereye geldi diye, her tarafımı yokladım. Hiçbir şey yok. Yalnız korkudan oldum

olasıya..... Salıvermişim. Ayı da başından vurulup derhal gebermiş. Bundan sonra, bir parça etten yedim. Su içtim. Vücutuma taze can geldi. Bunları düşündükçe gözümün yaşını tutamadım. Zira Perverdigârimizin beni bir hayvan ile terbiye ettiği şüphesizdir. Dahası var. Muahharen bir de hırsızlar soymasın mı? Bir gömlek bir don çırcıplak kaldım. İşte bu eski urbalar köylerde dilenerekten elime geçti. Bu zulümleri ben kendi nefsimde davet ettim.

Sıdkıye — Zâlim zulme, lezzet-i adli tattırır. Hidayet olunca, insan kusurunu ufak vesileden de fark eder.

Sâfi — Eyvah, âdem başı taşa vurulmayınca, cihanı anlamıyor. Haklıya insaf, aczini itiraf, ah bunlar ne güzel. Vaktiyle bu yolu tutanlar, müşkilât çekmez.

Sıdkıye — Akı olan kimse ayine-i cihana kendisi değil, kusurunu görmek üzere nazar eder. Gâfiller ise, halini hiç düşünmez. Mevkisiz cür'etle, nâdim olur.

Sâfi — Evet haklısın. Kabahat bende; mecnunluğumu itiraf ediyorum.

Muslih — Uruskatınız (Ruhsat) olursa dayı, yorgunum. Artık varıp gideyim bî pâre, şunda rahat edeyin yatup aşağı.

Sıdkıye — Ey hadi zıbar.

Dördüncü Bab

(Evvelkiler - Zekiye Molla)

Zekiye — (Elinde bohça ile gelir) Ah babacığım ayağımızdaki çarıklar. Sırtınızda parçaları afıldayan o çul, insana dehşet veriyor. Şunları atınız. İşte terlikler, temiz gecelikler getirdim.

Sıdkıye — Bana da kalsa, dosta düşmana karşı daima vakur durmalısınız. Kemal odur ki, mahkûm tâbî olup, devleti, nekbeti¹, bir görmeli; safâ, cefa; hiçbirinde yaygara etmeyerek, ömür sürmeli. Seni bu halde gören dostların yalnız boyun büker de, vah vah deyiverir. Çoğu da nefretle yüz çevirir. Düşmanlarınsa, kıs kıs güler. İstihzâları çekilmez olur.

Sâfi — Evet gülsünler, rezil etsinler, tek islâh olayım.

Sıdkıye — Vay, henüz islâh olmadınız mı? Evvelki haliniz ifrat idi. Şimdiki de tefrittir. Rûsvaylık insanı ıslah etmez. Tab'a denâet², mezellet verir; maksat islâh-ı nefis ise, nedâmetiniz elverir. Yeisin de nihayetine varmayınız ki, tekrar bir fenalık çıkmasın.

(Ufak bir çocuğun ağladığı duyulur)

Sâfi — Vay bir çocuk sadası, köylü misafirleriniz mi var.

(Zekiye utanıp başını önüne eğer)

Sıdkıye — Hayır torunun.

Sâfi — O nasıl torun...

1) Nekbet : Talihsizlik, düşkünlük, felâket.

2) Denâet : Alçaklık, âdillik.

Sıdkıye — Basbayağı bir hafid¹, şîr-i huvar².

Sâfi — Anlaşlamadı.

Zekiye — Olanlar oldu. Ben savuşayım (Gider)

Sıdkıye — Damadınızın.

Sâfi — Damadımın ha, o nasıl damat?

Sıdkıye — Köse Mahir, nam, damat-ı sâlâh-ı mutadınızın...

Sâfi — Şakayı bırak, gönlüm yaralı, doğrusunu söyle.

Sıdkıye — Ağlayan çocuk, Köse Mahir'le kızındandır doğrusu böyle.

Sâfi — Eyvah başıma bir de bu çıktı.

Sıdkıye — (Gayet tumturaklı söyler) Ol zat-ı Alfî hikmet-nisâb... Sahib-i selâh... Câlîb-i felâh³.. Mekarim-i ünvan⁴... Dâna ve ârif...

Sâfi — Ah namusum da elden gitmiş. Büsbütün bittim.

Sıdkıye — Hem kimyaya... Hem simyaya... Hem mummyaya zecre⁵ de vâkif...

Sâfi — Ay Dudu çıldırtma beni.

Sıdkıye — Doksan dokuz fenni var. Yüzüncüsü insandan, insan çıkarmak; adam aldatmakta bu derece mahirdir.

Sâfi — İşte bu doğru. Hayflar olsun. Kalbim tekrar pür-hûn oldu.

1) Hafid : Torun.

2) Şîr-i huvar : Süt içen, henüz süttten kesilmemiş.

3) Câlîb-i felâh : Mutluluğu celbeden.

4) Mekarim-i ünvan : Ünvanı hürmetli.

5) Zecre : Yasak etme, yaptırmama.

Sıdkıye— Ah zararı yok. Ben pek çok evvel bu zehri tattım.

Sâfi — Nasıl zararı yok. Artık durulmaz.

Sıdkıye— (Kolundan tutar) Nereye...

Sâfi — Kız namusumuza lekedar etsin de biz duru mu verelim.

Sıdkıye— (Giderken Sâfi'yi tekrar tutar). Koşup gidecek artık nesi var? Tedbir ise, o evvelden idi. Kabahat sizde... Evet Çelebi! Bu şenaatin; bu rezâletin bütün sizsiniz sırr-ı sebebi. Bir haydut, evde destûr-u mükerrer¹ olursa, artık nesi kalır. Beni söylettirme; kabahatini bil. Madem ki, o ehl-i dil idi, işte himmetini izhâr etmiş. Efendim müsaade-i mahsusanızla size ânî bir yadîgâr bırakmış. Hadi bakalım, o güzel havadis, dedikoduya bais² olsun. Yarın eseri meydana çıkınca, senin de aklın erer. Efem böyle buyurmuyor muydunuz?.. İşte eseri meydana çıktı. Telaş vakti de geçti artık. Ölüden kan alınmaz.

Sâfi — Yâhu sen beni çıldırtacaksın! Allahaşkına serzeniş etme.

Sıdkıye— Ey! Sen de kabahatini anla. Bak, o havadis kimin için ucuzlamışmış. Ben bunları evvelden anladımdı. Her ne ise; bir âciz, kıza koca edilmez. Seni baban bana verdi diye, o hain Köse kızı aldatmış. Biçâre kız telaşından ecel teri döküyor. Çocuğu öldürmeye de kalkıştı.

1) Destur-u mükerrer : Hüküm ve nüfuzu geçerli olan vezir.

2) Bals : Sebep.

Sâfi — Ey elbette ya.

Sıdkıye— Öldürmeli ha?...

Sâfi — Ona ne şüphe.

Sıdkıye— Ben ise ikdam¹ edip, masumu hıfzeyledim. Çünkü, Hâlik'ten korkmayan sade halktan utanır. İsyarla lekelenen namusu, hûn-u masumla yıkanır sanır. Ama yıkanmaz. Daha bulaşık bir leke peyda olur. Hiç halk yutar mı? Hakka âsi, halka da rezil oluruz. Herkes yine çocuğu iç ettiler demekten hali kalmaz. Dedim ya ölmüşe ilaç olmaz. Tavı büsbütün geçmiştir.

Sâfi — (Mahzunane) Ben kabahatli...

Sıdkıye— Hay hay!... Tamamen kabahat senindir.

Sâfi — Bu yüzden de fezâhatli²...

Sıdkıye— Evet! Bu fezâhatte senindir.

Sâfi — Tedbire mahal kalmamış. Artık Mevlâ neylerse olsun...

Sıdkıye— Kapı çalıyor.

Sâfi — (Pencereden bakar) Ah Bogos Ahbar sebep olanın gözü kör olsun.

Sıdkıye— Hani ya, ol hüsn-ü kabul olunurdu? Şimdi hidetlendirmesinin sebebi nedir?

Sâfi — Çiftlik ile ev, buna istiğlâl³ iki bin beş yüz altına karşı. Bu da büyük bir endişe oluyor. Altınların hepsini Köseye kaptırdım.

1) İkdâm : Sebât ve devamlı çalışmak, sebât etmek.

2) Fezâhat : Rezâlet, ayıp.

3) İstiğlâl : Kirası veya ürünü borca karşı verilen malın rehini.

Sıdkıye — Ey sağlık olsun.

Sâfi — Sağlık olsun ha... Bu ne kursaksızlık behey hatun, çoluk çocukla sürünmez miyiz?

Sıdkıye — Ey hadi! Tez kendimizi asalım. Bir kaza ki oldu; tedbire de mahal kalmadı. Artık sabırdan başka çare olmaz. Yahu! Ne söylüyorsun? Namusumuz gitti; evi çiftliği kim arar? Hususa çareyi alırken, (Dâyene) mülâhazasız bin semâhat göster; o geniş lütfu, bir de senede sepete raptet. Sonradan elinden kurtulmaya kalkış. Bence bu saygısızlık, hem de alçaklıktır.

Sâfi — Yok ben de sanki...

Beşinci Bab

(Evvilkiler - Bogos Ahbar)

Sıdkıye — (Başını örter) Buyurun Ahbar.

Bogos — Safa gelmişsiniz Çelebi!... Seferiniz mubarek olsun. Ne var ne çok bakalım? Keyifciğiniz yerindedir ya?

Sâfi — (Gayet hafif) İyi maşallah...

Bogos — Seferiniz kuvvetli, ticaretili olmuştur, hakkınızda inşallah.

Sâfi — Ah evet her ne ise...

Bogos — Yoksa zarar mı?

Sâfi — Sıkılıyorum mecnunluklarımı söylemeye.

Bogos — Yüzde kaç zarar?

Sıdkıye — Of çatlamak bir şey değil; bu saçmalar ne oluyor? Lam cim ister mi? Ahbar! haramî soymuş, bir parasız geldi.

Bogos — Harami soymuş. Çiftlik, ev gitti demektir.

Sıdkıye — İşte bunun encamı bu!

Sâfi — Hayır. Ben çıkmam. Baba yurdumdur.

Sıdkıye — Efendi bu, bu divanece laf, size yakışmaz. Şu kadar ki ahbar, sende esmanından¹ dolayı, bir parça insafılı davran, yoksa mahkemeleşmek size de fena olur.

Bogos — Ey! Ama! Canım...

Sıdkıye — Değeri malum. Biz halka rüsvâ olmamak için işi kapaştıracağız. Yoksa bunda gayn var.

Sâfi — (Kendini toplayıp) Hay hay! Hükümet açık. Hemen sabah giderim.

Sıdkıye — Daha bin altın verip, haneyi de bize bırakınız. Beş bin altın değer. Bir çiftlik elverir.

Bogos — Canım olamaz!...

Sıdkıye — Ey! Sen bilirsin. Tamam bin beş yüz altın kârın var. Böyle şeyleri, kapıya bacaya düşürmek, akıllı harcıdır da, onun için diyorum. Tatlılık olmasın.

Bogos — Güzel hatırcınızı kıramam.

Sıdkıye — Bu da oldu.

Bogos — [*] Tatlılıkla mal sahibi olmak âlâdır.

1) Esmân ; Baha, kıymet, bedel (satan ile alan arasındaki bedel).

Sıdkıye — El ârı, düşman nârına çâre, büsbütün kepaze olmamak için, bin altın alıp, bir kenara çekileceğiz.

Bogos — Peki sözünüz olsun. Şimdilik hoşça kalınız. Sonra muamelesini yaparız.

Sıdkıye — İşte çelebi, maza mameza¹.

Sâfi — Eyvah başımdan takkem de gitti. Sonradan sonraya tesir etti. Pek dil-hûn oldum.

Sıdkıye — Şımarıklığın sonu böyledir.

Sâfi — Ah işim bitti.

Sıdkıye — Feraizcizâdenin vird-i zebanı bir söz var. O derki : Mevlâ kimseyi azdırmazın. Şımaranlara felekten şamar hazırdır.

Altıncı Bab

(Evvelkiler - Aşkî Baba)

Aşkî — Yahu! Çelebi!...

Sâfi — (Pencereden bakıp, kendi) Aman bu menbus.

Aşkî — Yahu! Açınız...

Sıdkıye — Ha geliyorum...

Sâfi — Şimdi buna baştan aşağı iş anlatmalı; iyi çattık. Bu da bir belâ = Vay! Buyursunlar.

Aşkî — Safalar getirdiniz Çelebi...

Sıdkıye — Yüke tutkundur.

1) Maza mameza : Geçen geçti, olan oldu.

Aşkî — Demek ki işler yoluna girdi... Eh bize ne havadisiniz var?..

Sâfi — Bunlarla baba.

Aşkî — Oh! Oh! Çok şükür yüklerle altın ha!...

Sâfi — Oradan geçelim; adamca söz olsun.

Aşkî — Saklıyorsunuz a canım! Beni o kadar da yabancı yerine komalı mı ya? Ârifler, karda gezeni, izinden bilir.

Sâfi — Öyle işe yaya kaldın. Ben artık öyle kalp âriflerin sözlerine kulak asmayacağım.

Aşkî — De, saklama; kaç yüz yük altın getirdiniz. Şunu dosdoğru ikrar et.

Sâfi — Çıldıracağım; kızdırma beni. Bunların hepsi boş. Deliliği bırak...

Aşkî — Vay! Bu sakalla beni tahkir ediyorsunuz; şanınıza düşer mi?

(Sâfi hiddetle gezinir)

Vakıa, insana birden cesim servet gelince, ne yapacağımı şaşar. Bazen akıl da zıvanadan çıkar. Hele kibir ve gururdan, cihanı çörçöp derecesinde göreceğine, şüphe edilmesin. Kendisini, insandan balâ tutmak noktalarından aşağı inemez. Eski dostları tanımaz olur. Zatında rüchanlar bulur. Her ne ise çıldırmadığınıza teşekkür ederim. Çünkü dostumsunuz.

Sâfi — Rica ederim Aşkî Baba, üstüme bu derece yürümeğiniz canım. İşte her sözü söyledim. (İmhan gülererek Aşkî'ye inanmamasını işaret eder)

- Aşki — Çocuğu aldat...
- Sâfi — Ey artık baba tadı kaçıyor.
- Aşki — Dedim ya zengin olunca, fakirin musahabeti tatsız gelir. Sayınsamazsınız. Ama hiç olmazsa bendenizi bari istisna edin. Mevlânâ¹ Mahirle, zâtınızı, bendeniz her yerde över dururum.
- Sâfi — Canı çıksın yezidin, kafir-ül niğme². Alçak pelidin³ o hainin, bir daha adını etmeyiniz.
- Aşki — Yapınıslara bak yahu, ona hürmet etmeli; böyle dil uzatılmaz. Size bâis-i salâh o. Sözüünüz latife olsa da, öyle muhterem aziz üstadınıza tahkirdir.
- Sâfi — Evet ıslah etti beni; ama çiftlik gitti, gözü kör olsun. Allah'tan bulsun desem hayrolur. Alçak nâmerd, şeytanundan bulsun, anladın mı işte, el verir.
- Aşki — Aman birader, altınları iç etmek için, bunca yalana irtikap etme. Elinden çekip alverecek değilim. Vakıa benim de hissem var ama, ne verirseniz ben hırgür etmem, az ile de gönlüm hoş olur. Âlâ kuzum! Yazdığın on hisse yerine beş versen, yine kavga olmaz. Ey sizde büsbütün hak yemezsiniz a elbette, az uz ne ise, ağzımız kapatılacaktır...
- Sâfi — Ben başka türlü kapatacağım senin ağzını. Bir tokat sana el verir. Zira vukuâtı tekrar hikâye edemeyeceğim; kalbimi pek rencide ediyor.

1) Mevlâna : Efendimiz

2) Kafir-ül niğme : Nankör.

3) Pelid : Murdar, mülevves, pis.

- Aşki — Ya... Şimdi böyle mi oldu? Havayı değiştirmek yaraşmaz; bende hisse senedin var.
- Sâfi — Ez ezde suyunu iç.
- Aşki — (Birden toplanıp kendi) Ha! Zenginleştii; yaltaklık istiyor (Sâfi'yi etekler) Efendim, siz bana velinimetsiniz. Mevkiiniz dübâlâdır. Huzurunuzda çan çan yaraşır mı? İşte sesi kesim. Sizin o merhametli gönlünüzden, bize ne vakit lütuf ve ihsan kopar da, birkaç bin altın çıkarsa, o zaman almak âdâb-ı ubudiyettendir.
- Sâfi — Beni çıldırtacak bu. Ah koca sırnaşık! Eğer ihtiyar olmasaydın, payın verilirdi.
- Aşki — Aman efendim, siz ihtiyarlığımıza bakmayınız. Altın olduktan sonra ben, dalkavukluğu beceririm. Mizacınıza göre hizmet edivermek mümkün. Siz işi bir kere dökün, bak ne tatlı kaçıyor.
- Sâfi — Herif anlamaz; payın sopadır sopa diyorum.
- Aşki — Sonu da altın; elbette devletliler muhtaçları biraz üzer.
- Sâfi — Ah söylemeye utanmasam, senin de ayağın suya ererdi.
- Aşki — Siz hemen emrediniz, ben katlanırım.
- Sâfi — Emrim budur ki, şimdi karşımdan defol; hem de bir daha altın sözünü açma; yoksa seni gebertirim.
- Aşki — Çelebi affedersiniz. Ben adama sonra korkunç görünürüm (Sakalını okşar) Hadi hadi artık şaka el verir. Biraz da altınlara bakalım.

- Sâfi — Bu düz divâne, haydi be mecnun.
- Aşkî — Ey artık taştı.
- Sâfi — (İskemle çeker) Defol diyorum.
- Aşkî — Sadaka mı vereceksiniz. Üç ay evvel altınları almadınız mı.
- Sâfi — Altınlar alınmadı...
- Aşkî — İnkâr size yakışmaz.
- Sâfi — İskemle geliyor.
- Aşkî — Ben de seni kavralarım.
- Sıdkiye — Pek tuhaf oldu. Artık durunuz. Latifenin tadı kaçıyor.
- Aşkî — Latife, latif gerek canım.
- Sıdkiye — Saçmayı bırakınız. Bu kadar elverir.
- Sâfi — Aman şuna anlat, edebiyetle gitsin.
- Sıdkiye — Koskoca efendilere böyle rezalet yakışmaz (Sâfi başını sallar). Artık biçarenin hakkını ver de gitsin.
- Sâfi — Aklını başına al, tahammül geçiyor.
- Aşkî — Savmak istediğini iyice anladım.
- Sâfi — (Entarisini açıp pırpıdı¹ gösterir) Bak şu halime.
- Sıdkiye — O da hileden.
- Sâfi — Kadın el aman, şimdi alav diyip çıkacağım...
(Aşkî Baba alık alık bakınır)

1) Pırpıt : Eski, püskül.

Çıldırın mı be, bugün ağlayacak günümüzdür. Sen ise eğleniyorsun. Bu böyle sökmez.

Sıdkiye — Hayır, ben değil; eğlenen felek seninle; o, eğleniyor. Ben buna, ölümlerden çok ağladım. Çiğer hûn oldu. Şimdi gülmekten başka çare bulunmaz artık. Ağlamanın vakti geçti. Felâketi gelmezden karşılamalı. Gelirse ah! Ne yapılır? Hoş geldin, safa geldin demeli. Âlemin sebat-sızlığına bu mukabele kâr eder= Ey Aşkî Baba, sizin o üstat, işte hanümanımızı berbat etti. Düzce, dağda efendiyi soymuş. Doğrusu bu inat elvermez.

Sâfi — Burası böyle.

Sıdkiye — Hadi babacağım işine git. Az rahne ile kurtulduğuna şükret. Hasılı, encamı düşünmeyip hıptıya şükredenlere bu bir ders olsun ki, sokma akılla hizmetin süreksizliğini gösterir.

Aşkî — Ben yine inanmam. Hele encümen yâranda müzakere edilsin, elbet ^{۴۶۲} kurtarınız.